

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických 2002
—
Imperiální Grand Strategy?

Jan Ludvík

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, v textu použil pouze uvedené prameny a literaturu a souhlasím s uveřejněním práce pro studijní a vědecké účely.

V Praze dne 13. května 2009

.....

Jan Ludvík

Bibliografický záznam

Ludvík, Jan. *Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických 2002: Imperiální Grand Strategy?* Praha: Universita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009, Vedoucí diplomové práce Doc. Francis D. Raška PhD.

Anotace

Tato práce se věnuje detailnímu rozboru problematiky americké Národní bezpečnostní strategie ze září 2002. Práce jednak rozebírá a interpretuje daný dokument, jednak kontext, ve kterém tyto dokumenty vznikají a existují. Zvláštní pozornost je kladena na rozhodovací procesy v Radě národní bezpečnosti, která je jako hlavní koordinační orgán primárně zodpovědná za formulaci americké bezpečnostní politiky. Jako užitečné teoretické východisko používá tato práce Allisonovu koncepci byrokratické politiky. Dále v práci nalezneme rozbor tří klíčových problematik, jež bývají spojovány jak konkrétně s Národní bezpečnostní strategií 2002 tak s administrativou George W. Bushe obecně. Jedná se o problematiku vztahu preempce a prevence, včetně jejího chápání v dokumentu samotném a zasazení do historického kontextu, dále pak americký přístup k multilateralismu a unilateralismu, kde ukazují na vliv americké tradice na vnímání těchto konceptů a nakonec problematiku podpory demokracie ze strany Spojených států. Na základě rozboru výše nastíněného dochází práce k závěru, že Národní bezpečnostní strategii je velice dobře možné vysvětlit jako produkt byrokratické politiky a její klíčové prvky jsou produktem americké historické tradice a identity a nikoliv převratnou změnou, za kterou bývají často mylně označovány.

Abstract

This paper offers a thorough examination of the United States 2002 National Security Strategy. The document is explored in its broader context, which allows us to understand it in its uniqueness and therefore offer sufficient interpretation. Special attention is devoted to the decision making process of the U.S. National Security Council due to primary responsibility of NSC for coordination of American security policy. Further attention is paid to three particular problem-related parts that are often considered to be the most revolutionary issues of this document. Preemption, unilateralism and U.S. support for the spread of democracy are examined in the broader context of the U.S. foreign policy tradition, American identity and historical development. On the basis of thorough research, the paper supposes that all major parts of this particular document are rather compatible with the development of U.S. security policy and they represent rather the outcome of developments than a fundamental change or reformulation of the strategy. The role of strategic documents is implicitly

examined as well, while the study suggests that it should be perceived as a product of bureaucratic politics as summarized in a model by Graham Allison.

Klíčová slova: národní bezpečnost, strategie, George W. Bush, Bushova doktrína, válka v Iráku, byrokratická politika, preempce, unilateralismus, Rada národní bezpečnosti

Keywords: national security, strategy, George W. Bush, Bush Doctrine, War in Iraq, bureaucratic politics, preemption, unilateralism, National Security Council

Obsah

Obsah	7
Seznam zkratk	9
Úvod	10
Rozbor literatury	11
Racionality strategických dokumentů, byrokratická politika a možnosti poznání	13
Hermeneutický kruh, struktura stati a postup výzkumu	15
1. Národní bezpečnostní strategie – teorie a praxe	18
1.1. Legislativní ukotvení	18
1.2. Byrokratická politika – teorie pro interpretaci NBS	20
2. Rada národní bezpečnosti, rozhodovací procesy NBS	25
2.1. Rada národní bezpečnosti	25
2.2. Bushova NSC	28
3. Preempce a prevence	33
3.1. Tradiční chápání prevence a preempce	33
3.2. Preempce v Národní bezpečnostní strategii 2002	36
3.3. Irácká válka 2003 – případ Bushovy preempce?	38
3.4. Shrnutí preempce	40
4. Unilateralismus a vztah k ostatním státům	42
4.1. Unilateralismus a multilateralismus	42
4.2. Tradice americké zahraniční politiky	43
4.3. Koalice ochotných	45
4.4 NATO	47
4.5. Rusko, Čína, India a možné velmocenské soupeření	48
5. Podpora demokracie	51
5.1. Americká tradice a demokratický mír	51
5.2. Neokonzervativci, Bushova administrativa a demokracie	53
5.3. NBS 2002 – podpora demokracie jako ústřední bod?	55

6. Bushův mýtus.....	58
6.1. První kroky	59
6.2. 11. září a dál k válce s terorismem.....	60
6.3. Irák a změna pohledu na Bushe.....	61
6.4. Bushův mýtus a americká hegemonie	62
6.5. Shrnutí.....	64
7. Imperiální strategie.....	66
Závěr	70
Summary.....	72
Použitá literatura:	74
Monografie a studie:	74
Periodická literatura:	75
Primární prameny:.....	77
Projekt diplomové práce.....	79

Seznam zkratk

- JSC - Sbor náčelníků štábů (Joint Chiefs of Staff)
- NBS - Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy)
- NSC - Rada národní bezpečnosti (National Security Council)
- NSPD - Prezidentova národně bezpečnostní směrnice (National Security Presidential Directive)
- NSC/DC - Výbor náměstků Rady národní bezpečnosti (NSC Deputies Committee)
- NSC/PC - Nejvyšší výbor Rady národní bezpečnosti (NSC Principals Committee)
- OMB - Úřad správy a rozpočtu (Office of Management and Budget)
- PCC - Politicko-koordinační výbor (Political Coordination Committee)

Úvod

V září 2002 publikovala americká administrativa George W. Bushe Národní bezpečnostní strategii (NBS). Byla to první národní bezpečnostní strategie Bushovy vlády a zároveň první národní bezpečnostní strategie vydaná po teroristických útocích z 11. září 2001. V souvislosti s 11. zářím došlo nepochybně k nárůstu zájmu o bezpečnostní problematiku a Bushově NBS se tak zcela přirozeně dostalo značné pozornosti. Podobnou pozornost si vysloužila i bezpečnostní politika Spojených států jako taková, přičemž především první dojem vyvolával v mnohých pocit, že přichází radikální změna. V současnosti již celá řada autorů ukázala, že i po 11. září zůstala americká zahraniční politika do velké míry konzistentní s tradicí a identitou Spojených států. Stručný rozbor různých prací a stav bádání v této oblasti rozeberu později v příslušné podkapitole.

Výše naznačený nárůst zájmu o bezpečnost a zdání, že americká zahraniční politika se zásadně mění, se promítl i do vnímání NBS 2002. Právě tento dokument je často považován za základní formulaci takzvané Bushovy doktríny. Vzhledem k tomu, jak často je NBS 2002 citovaná, se dokumentu samotnému dostalo poměrně málo pozornosti. Přitom se jedná o problematiku nesmírně důležitou, mnozí autoři považují NBS 2002 za klíčový příklad Bushovy zahraniční politiky. Domnívám se, že s ohledem na to, že mnozí autoři na NBS 2002 odkazují, je třeba tento dokument podrobit hlubšímu zkoumání a to nejen z hlediska jeho obsahu, ale rovněž je nezbytné zohlednit jeho další vlastnosti, především legislativní ukotvení a význam v americkém politickém systému, procesy jeho vzniku, které mohou reflektovat zájmy jednotlivých byrokratických institucí, či obecnější vztah exekutiv k vytváření strategických bezpečnostních dokumentů.

Bez zodpovězení otázek vyplývajících z výše nastíněné diskuze hrozí, že naše vnímání nebude schopno dostatečně reflektovat specifičnost dokumentu. Přitom se domnívám, že národní bezpečnostní strategie jsou často mylně vnímány jako konzistentní a jasná formulace bezpečnostní politiky, která má poskytnout vodítka pro konkrétnější postupy jednotlivých součástí administrativy. Je však dost dobře možné, že takový zájem vláda nemá a NBS předkládá pouze vzhledem k nutnosti

naplnit zákonnou povinnost vyplývající z Goldwater-Nicholsova zákona z roku 1986,¹ přičemž jednotlivé problémy jsou pak řešeny ad hoc na základě momentální situace, zdrojů a zájmů.

Rozbor literatury

Jak jsem již naznačil v předchozí části, samotná NBS 2002 je často citovanou a rozebíranou. Děje se tak především v kontextu jejího zasazení do širší problematiky Bushovy bezpečnostní politiky. Pravděpodobně jednou z nejlepších a rovněž nejvíce citovaných prací zabývajících se problematikou politického významu NBS je stať Roberta Jervise *Understanding the Bush Doctrine* z podzimu 2003, která vyšla v časopise *Political Science Quarterly*.² Jervis rozebírá širší kontext takzvané Bushovy doktríny, přičemž se věnuje mimo jiné tomu, jak se tato doktrína staví k problematikám jako demokracie a liberalismus, preventivní války, unilateralismus, americká hegemonie a válka v Iráku. Jervis si uvědomuje možné omezení své práce a upozorňuje na limity spojené s nedostatečným odstupem mezi vznikem jeho práce a americkou invazí do Iráku. *Je možné, že zveličuji a že to co vidíme je především propracované odůvodnění pro svržení Saddáma Husajna, které bude mít dále málo relevance*.³ Problematice Bushovy doktríny se věnuje rovněž sborník editovaný Mary Buckley a Robertem Singem *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences*, jehož pravděpodobně nejlepším příspěvkem je stať Roberta Singa, která velmi dobře ukazuje „nové“ přístupy Bushovy doktríny v kontextu tradiční americké politiky.⁴

Jednou z mála prací, která se věnuje vzniku národních bezpečnostních strategií jako takových, je text Dona M. Snidera *The National Security Strategy: Documenting Strategic Vision*. Nevýhodou této práce je její zastaralost, přičemž je třeba přenášet koncepty nastíněné Sniderem na pozdější administrativu. Naopak pozitivní je jeho pohled přímého účastníka vytváření NBS. Snider tak ukazuje především na to, že bychom měli doktrinální dokumenty vnímat s rezervou, neboť příslušné instituce

¹ Viz. *Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*, Public Law 99-433-OCT. 1, 1986

² Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine," *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 365-388.

³ Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine," *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 365.

⁴ Mary Buckley a Robert Singh edit. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences* (New York: Routledge, 2006).

jsou většinou zcela vytíženy praktickou politikou a dávají přednost řešení problémů ad hoc. Vytváření dlouhodobých strategií proto není věnována taková pozornost a zájmem je spíše nezužovat svoje možnosti pro budoucnost.⁵

Zásadní pro pochopení toho, jak NBS vznikají, se zdá být rovněž proces fungování Rady národní bezpečnosti (NSC). Přehled historie NSC nabízí Cody M. Brown v práci *The National Security Council: A Legal History of the President's Most Powerful Advisers*. Zevrubný pohled na fungování NSC, včetně širokého prostoru věnovaného Bushově administrativě přináší David J. Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American power*,⁶ jeho práce se však bohužel nedotýká toho, jak vznikala samotná NBS 2002. Velice kvalitně rozebírá struktury a procesy NSC Alan G. Whittaker, Frederick C. Smith a Elizabeth McCune, *The National Security Policy Process: The National Security Council and Interagency System*.⁷ Výhodou této práce je především její aktuálnost a zaměření výhradně na problematiku NSC prezidenta George W. Bushe.

Podrobný přehled americké národní bezpečnosti, včetně kvalitní studie jednotlivých aktérů a vztahů mezi nimi přinesli Jordan, Amos a Korb v knize *American National Security*.⁸ Tato studie nám může poskytnout velice přínosný pohled na vztahy mezi jednotlivými aktéry a ukazuje mnoho z komplexnosti amerického bezpečnostně-politického systému. Bohužel by si však zasloužila aktualizaci tak, aby reflektovala i případné změny systému během funkčního období prezidenta Bushe, případně možných probíhajících změn pod vládou Baracka Obamy.

Jak můžeme vidět, pozornost odborníků se zaměřuje především na širší kontext ve kterém NBS existují, nebo na jejich obsah. Mnoho pozornosti tak bylo věnováno otázkám jako preempce, hegemonie USA, demokracie a politika změny režimů. NBS je v literatuře většinou vnímána tak jak ji definuje Golwater-Nicholsův zákon, tedy jako shrnutí americké bezpečnostní politiky. Domnívám se, že v této oblasti existuje v literatuře „bílé místo“ a otázkám vztahu NBS k reálné politice, které se

⁵ Don M. Snider, *The National Security Strategy: Documenting Strategic Vision*. (Carlisle: Strategic Studies Institute, 1995).

⁶ David J. Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American power* (New York: Public Affairs, 2005).

⁷ Alan G. Whittaker, Frederick C. Smith, Elizabeth McCune, *The National Security Policy Process: The National Security Council and Interagency System* (Washington DC: National Defense University, 2008)

⁸ Amos A. Jordan, William J. Taylor, Lawrence J. Korb, *American National Security* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1999).

promítají do rozhodovacích procesů i do její přímé implementace byla věnována nedostatečná pozornost. Jedním z možných přínosů této práce tak může být i zaplnění části těchto „bílých míst“ a ukázání jedinečného problému NBS 2002 v jeho komplexnosti.

Racionality strategických dokumentů, byrokratická politika a možnosti poznání

Z výše nastíněného rozboru literatury si může čtenář všimnout, že NBS je převážně vnímána jako konzistentní dokument ustanovující rámec americké bezpečnostní politiky. Většina autorů předpokládá jistou implicitní racionalitu těchto dokumentů. To neznamena, že by nutně považovali NBS 2002 za strategii, která představuje optimální politiku, pro zajištění bezpečnosti USA. Nicméně ji chápou jako jednoduší produkt jednoho aktéra, který v ní jasně formuluje svoje priority, odkazuje na hrozby a naznačuje postupy, jak se s nimi vypořádat.

Než se budu v této práci věnovat jednotlivým problematickým kategoriím, za které považuji prevenci, šíření demokracie a unilateralismus, musím se vypořádat s obecnějšími charakteristikami strategických bezpečnostních dokumentů a procesů, ve kterých vznikají. Tato část je poněkud problematická z teoretického hlediska, neboť chybí uznávaná teorie, která by se exkluzivně věnovala rozboru těchto fenoménů. Nicméně jako velmi užitečná pomůcka se v mnoha ohledech jeví Allisonova teorie byrokratické politiky.⁹ Budeme tedy reflektovat to, že NBS vznikají v Radě národní bezpečnosti, která slouží jako koordinační orgán americké bezpečnostní politiky. Zde dochází ke střetávání zájmů různých institucí, které jsou v různé míře zodpovědné za plánování, realizaci a vyhodnocování této politiky, stejně jako za získávání vstupních informací, které jsou pro rozhodování nezbytné. Jak výstižně hodnotí Allison, *[r]ozhodnutí vlády zřídka reflektují jednotný koherentní a konzistentní soubor kalkulací o národně-bezpečnostních zájmech.*¹⁰ V kapitole věnované rozhodovacím procesům proto budu tomuto věnovat patřičnou pozornost a pokusím se ukázat, jak složitý a nejednotný je systém americké bezpečnostní politiky a jak se toto zákonitě promítá do strategických bezpečnostních dokumentů nevyjímaje NBS 2002.

⁹ Pro shrnutí hlavních bodů teorie byrokratické politiky viz. např. Graham T. Allison a Morton H. Halperin, “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications,” *World Politics*, Vol. 24 (Spring, 1972), 40-79. Srovnání jednotlivých modelů rozhodování např. Graham T. Allison, “Conceptual Models and The Cuban Missile Crisis,” *The American Political Science Review*, Vol. 63, No. 3 (Sep., 1969), 689-718

¹⁰ Graham T. Allison a Morton H. Halperin, “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications,” *World Politics*, Vol. 24 (Spring, 1972), 53.

Tak jak se výzkum, jehož výsledky budou představeny dále, vyvíjel, se začalo ukazovat, že existuje jistá mezera mezi tím, jak je vnímána zahraniční politika George W. Bushe, včetně takzvané Bushovy doktríny a tím jaká tato politika byla, případně jak byla zamýšlena. Pro tento jev budu používat označení Bushův mýtus. Nastíněný fakt je sám o sobě pochopitelný. Tato práce bude vycházet z předpokladu, že každá identita je v zásadě spoluvytvářena sociálně skrze vnímání různých konstitutivních faktorů. Přestože se domnívám, že existují „reálné,“ či materiální základy fenoménů, jejich vnímání již je nutně ovlivněno pozicí pozorovatele. Z tohoto předpokladu musí vycházet moje pozice k možnosti objektivního poznání. Vzhledem k tomu, že vnímání reality inherentně zahrnuje pozici vnímajícího, není možné realitu zcela objektivně hodnotit. Uznání tohoto omezení však usnadňuje výzkum, neboť nám umožňuje s ním vědomě pracovat, konfrontovat naši pozici s vnímáním a snažit se tak ve výsledcích výzkumu omezit roli těchto faktorů tak, aby neohrožovaly relevanci výsledků jako takovou, ačkoliv musím připustit, že odlišná pozice výzkumníka může při zpracování stejné problematiky vést sama o sobě k odlišným výsledkům.

Cílem této práce je spíše porozumět fenoménu NBS 2002 v celé jeho komplexnosti a zároveň jedinečnosti. Nebudeme se tak snažit primárně o zobecnění, ačkoliv nevylučuji, že taková možnost na obecnější úrovni existuje a z jednoho případu je možné do jisté míry odvozovat širší teoretické poučení. Proti převažující logice vysvětlení budeme stavět logiku interpretace.¹¹ Jedním ze základních předpokladů tedy bude, že nemůžeme hledat čistě kauzální vztahy a využívat je pro vysvětlení zkoumaných fenoménů. Místo toho totiž předpokládám, že veškeré vztahy jsou do jisté míry vzájemné, propojené a navíc součástí širokého komplexu dalších vztahů, který by sám o sobě znehodnotil možnost poznání kauzálních vztahů. Jako příklad uveďme na první pohled zdánlivě jasný vztah mezi NSC a NBS. Na první pohled by mohl pozorovatel odhadnout, že existuje jasný vztah, kdy NSC vyhodnotí situaci a na jejím základě vytvoří příslušný dokument. Nicméně takové vysvětlení nereflexuje například zásadní faktor toho, že členové NSC jsou si předem vědomi toho, že bude třeba národní bezpečnostní strategii vytvořit. Fyzicky ještě neexistující dokument tak ovlivňuje myšlení svých tvůrců, kteří předem do svého postupu započítávají různé konsekvence spojené nejen s vytvářením dokumentu a tím jak bude jeho vyjednávání probíhat ve složitých strukturách bezpečnostního systému, ale i s tím jak bude výsledný text vnímán různými příjemci. Zdánlivě jasný vztah, kdy NBS je výsledkem práce NSC se mění na vztah, kde se oba fenomény vzájemně ovlivňují.

¹¹ Viz. např. David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998), 4-9.

Hermeneutický kruh, struktura stati a postup výzkumu

Jak jsem naznačil výše, tato práce se hlásí k tradici kvalitativního a interpretativního výzkumu. Vzhledem k výše nastíněné nemožnosti hledání čistě kauzálních vztahů se jako nejvýstižnější model charakterizující metodiku výzkumu této práce jeví hermeneutický kruh. *Vychází z toho, že jednotlivostem (např. částem textu) nemůžeme porozumět bez porozumění celku a naopak celek nemůžeme pochopit, pokud nechápeme jednotlivosti.*¹² Výzkumník pohybující se v hermeneutickém kruhu tak neustále tříbí svoje pochopení problému, tak jak zkoumá jednotlivé části a konfrontuje je se svým pochopením celku, přičemž zároveň mění svůj pohled na celek. Takto se přibližujeme k co možná nejlepšímu pochopení celku, nicméně pohyb v hermeneutickém kruhu není možné opakovat do nekonečna. Proto se musíme spokojit s jistou úrovní pochopení, která zjednodušeně odpovídá situaci, kdy se změna našeho chápání s dalším výzkumem nezdá natolik zásadní a nepřináší jiné pochopení, aby rozhodujícím způsobem ovlivnila interpretaci zkoumaného fenoménu. Identifikace tohoto bodu závisí do značné míry na intuici výzkumníka, která je získávána především praxí. Proto musím připustit, že není možné jednoznačně určit, zda se této práci podařilo dosáhnout optimálního porozumění. Takové hodnocení nechávám na interpretaci čtenáře.

Jak bylo naznačeno, většina literatury, která nějakým způsobem odkazuje na NBS 2002 vychází z intuitivního chápání dokumentu jako racionálního celku. Aby se tato práce vyhnula případnému neporozumění, které může být obsaženo v chápání NBS 2002 jako racionální celku, představím nejprve v úvodní kapitole obecnější charakteristiky národních bezpečnostních strategií a strategických bezpečnějších dokumentů v obecnější míře. Součástí této kapitoly je jednak uvedení tohoto druhu dokumentů do historického kontextu a rovněž diskuze možného „racionálního využití“ strategických bezpečnostních dokumentů pro formulaci politiky. Nástin historického kontextu, především situace, kdy si vztah mezi Kongresem a prezidentem vyžádal reformu bezpečnostní politiky, mimo jiné v podobě Goldwater-Nicholsova zákona, umožní čtenáři lépe pochopit zamýšlený význam NBS a zároveň nechť většiny administrativ k formulování explicitních dlouhodobých strategií v podobě NBS.

¹² Petr Drulák, *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 20.

Druhá kapitola rozebere rozhodovací procesy v NSC a pokusí se osvětlit, jak vznikají strategické bezpečnostní dokumenty v americkém vládním systému. Na základě rozboru složité struktury, kde se při formulaci politiky střetává množství různých pohledů a zájmů mnoha institucí jako jsou ministerstva zahraničí, obrany, či financí, CIA, Sbor náčelníků štábů (JSC) a dalších, se pokusím nalézt vhodnou interpretaci, která nám pomůže pochopit výsledný dokument jako soubor těchto fenoménů. Vhodné vodítko nám pro tento případ může poskytnout Allisonova teorie byrokratické politiky, na kterou jsem odkazoval již výše. Skrze chápání NBS jako výsledku byrokratické politiky můžeme ukázat komplexnost, která je v dokumentu obsažena a která místy vede k inkonsistenci, ačkoliv ta je často skryta, případně maskována nekonkrétností, umožňující různé interpretace daného textu. Tyto dvě kapitoly nám mají umožnit lépe porozumět fenoménu, kterým je NBS 2002, skrze pochopení složitosti kontextu, ve kterém tyto dokumenty vznikají a existují. NBS totiž netvoří jednoduchý, kompaktní a racionální dokument, ale mnohem spíše soubor textů, které jednotlivé instituce dokázaly prosadit do dokumentu, jenž je vnímán (mylně) jako formulace národní-bezpečnostní politiky USA.

Následující tři kapitoly tvoří do značné míry celek, který je spojen snahou rozebrat jednotlivé fenomény, jenž bývají považovány za nové a rozhodující faktory, vnesené do americké bezpečnostní politiky prostřednictvím NBS 2002. Jedná se o prevenci, případně preempci, podporu šíření demokracie a unilateralismus. Všechny tyto kapitoly se pokusí zasadit daný fenomén do historického kontextu americké politiky a identity, přičemž ukážou sdílenou diskutabilitu chápání těchto jevů jako „novinky americké bezpečnostní politiky.“ Zároveň bude rozebráno to, jak se vlastně NBS 2002 vypořádává s těmito fenomény, přičemž naznačím, jak obecná představa o Bushově zahraniční politice formovala vnímání NBS 2002.

Samozřejmě se nabízí otázka, proč jsem mezi ústřední témata této práce nezařadil terorismus a intuitivně by bylo možné vytknout, že NBS 2002 se z velké části věnuje problematice terorismu. Taková výtky by byla do jisté míry skutečně oprávněná. Nicméně vycházím z toho, že terorismus je ústředním bodem NBS 2002 a je (společně se zbraněmi hromadného ničení) označován za největší hrozbu světové bezpečnosti. To, že dokument vznikající bezprostředně po 11. září považuje terorismus za ústřední hrozbu je naprosto přirozené. Musíme si však uvědomit, že na tom není nic

překvapujícího a samotný fenomén chápání terorismu v NBS 2002 nepotřebuje mnoho osvětlení. Rozebírané fenomény tedy unilateralismus, preempce a šíření demokracie mají být odpovědí na teroristickou hrozbu. Podobně je za ústřední strategii západu ve studené válce považováno zadržování a nikoliv Sovětský svaz. Vztah terorismu a preempce, unilateralismu, podpory demokracie, nebo jakéhokoliv jiného postupu, který byl, nebo bude uplatněn, můžeme z pohledu USA velice zjednodušeně chápat analogicky jako vztah sovětské hrozby a zadržování během studené války. Naším primárním zájmem je na tomto místě zkoumat „strategie,“ které měla NBS 2002 vnést do americké bezpečnostní politiky, přičemž určení hrozby můžeme ponechat mimo naši ústřední pozornost a považovat ho za dané.

Třetí část práce bude tvořit rozbor fenoménu, který označuji jako Bushův mýtus a odpověď na to zda můžeme NBS 2002 považovat za „*Imperiální grand strategy*?“ Tímto termínem označuje dokument ve své knize *Hegemonie nebo přežití* Noam Chomsky, když mimo jiné tvrdí, že *[z]veřejněním velké imperiální strategie v roce 2002 jako by se něco zlomilo...*¹³ Otevřeně tak prezentuje názor, který je implicitně součástí mnoha dalších prací. Chomsky bohužel jasně nespecifikuje, jaké jsou znaky, které by měla „*Imperiální grand strategy*“ obsahovat. Tyto znaky musím tedy vyvodit z jeho práce sám, přičemž se domnívám, že klíčovými prvky požadovanými na základě Chomského interpretace od „*Imperiální grand strategy*“ jsou, že: a) ignoruje mezinárodní právo a instituce, b) dává Spojeným státům právo vést preventivní války, c) předpokládá udržení americké hegemonie.¹⁴ Tato část práce vyjde z předchozího rozboru jednotlivých dílčích témat a bude zkoumat vztah těchto témat a jejich chápání v NBS k tomu jak NBS interpretuje Chomsky.

¹³ Noam Chomsky, *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládu* (Praha: Mladá Fronta, 2006), 28.

¹⁴ Noam Chomsky, *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládu* (Praha: Mladá Fronta, 2006), 22-70.

1. Národní bezpečnostní strategie – teorie a praxe

Národní bezpečnostní strategie bývá oprávněně považována za významný dokument. Mnozí autoři na ni odkazují nebo ji přímo citují. Domnívám se proto, že je třeba se hlouběji zaměřit i na samotnou obecnou charakteristiku tohoto druhu dokumentů. Je potřeba se věnovat zásadním otázkám jako: K čemu má národní bezpečnostní strategie sloužit? Pro jaký okruh adresátů je primárně určena? Jaký je vztah mezi doktrínou ustanovenou v národní bezpečnostní strategii a politickou praxí? Těmto a podobným obecným otázkám je vhodné věnovat patřičnou pozornost předtím, než se pokusím o podrobný rozbor samotné národní bezpečnostní strategie z roku 2002.

Nemusíme studovat texty jednotlivých národních bezpečnostních strategií příliš pozorně, abychom si všimli jedné z jejich zásadních charakteristik a to, že se jedná v podstatě o velice obecné dokumenty. V rozsahu pouhých několika desítek stran se tyto strategie zabývají většinou klíčových otázek a problémů bezpečnostní politiky. Z tohoto důvodu je jednotlivým problémům věnován poměrně malý prostor.

1.1. Legislativní ukotvení

Současné americké bezpečnostní strategie mají svůj původ v osmdesátých letech. V rámci reorganizace ministerstva obrany kodifikované v takzvaném „*Goldwater – Nicholsově zákoně o reorganizaci ministerstva obrany z roku 1986*“ stanovil Kongres prezidentovi povinnost přednést Kongresu každoročně zprávu o národní bezpečnostní strategii Spojených států. Goldwater – Nicholův zákon označil tehdejší předseda „Výboru Sněmovny reprezentantů pro ozbrojené síly“ a pozdější ministr obrany Les Aspin jako jednu z největších změn pro americké ozbrojené síly od vytvoření Kontinentální armády v roce 1775. Na rozdíl od většiny Kongresu, nebyli tehdejší ministr obrany Caspar Weinberger ani velitelé jednotlivých složek ozbrojených sil reformou nadšeni a o zákon sváděli v Kongresu dlouhý boj.¹⁵ Jedním z hlavních úkolů zmiňovaného reformního zákona bylo posílení civilní kontroly ozbrojených sil a zlepšení strategického plánování. Příslušné výbory obou komor Kongresu vyhodnotily, že plánování na ministerstvu obrany bylo neefektivní, finančně

¹⁵ James R. Locher, “Taking Stocks of Goldwater – Nichols,” *Joint Forces Quarterly*. No. 12 (Autumn, 1996), 10.

nákladné a výsledné strategie neodpovídaly možným zdrojům.¹⁶ Aby zlepšil tvorbu strategií a plánování pro mimořádné situace formuloval Kongres čtyři základní opatření. První z nich požadovalo, aby president přednesl každoroční zprávu o strategii národní bezpečnosti. Předseda Sboru náčelníků štábů byl pověřen vytvořením rozpočtově přiměřených strategických plánů. V otázce mimořádných situací požadoval *Golwater-Nicholsův zákon*, aby ministr obrany vypracoval písemné směrnice a posudky pro plánování řešení mimořádných situací. Čtvrté opatření určovalo, že s plánováním pro mimořádné situace má ministru obrany asistovat náměstek ministra pro politiku (*Undersecretary of Defence for Policy*), čímž se Kongres pokusil omezit Sbor náčelníků, který si plánování pro mimořádné situace žárlivě střežil pro sebe.¹⁷

Podíváme-li se přímo do textu *Goldwater-Nicholsova zákona*, zjistíme, že požaduje od presidenta předložení zprávy o stavu národní bezpečnosti ve značném rozsahu. Paragraf 603 příslušného zákona předpokládá, že *[p]resident každoročně předloží Kongresu obsáhlé hlášení o národní bezpečnostní strategii Spojených států*.¹⁸ Toto ustanovení však nebylo americkými presidenty vždy naplněno. Například pro nás zásadní národní bezpečnostní strategie ze září 2002 byla vydána více než jeden a půl roku po nástupu George W. Bushe do Bílého domu. Podle zákona má předkládaná národní bezpečnostní strategie obsahovat zevrubný popis a diskuzi: *Celosvětových zájmů, cílů a úkolů, které jsou životně důležité pro Spojené státy. Zahraniční politiku, celosvětové závazky a obranné kapacity nezbytné k odstrašení agrese a implementaci strategie národní bezpečnosti Spojených států. Navrhované krátkodobé i dlouhodobé využití politických, ekonomických, vojenských i jiných složek moci Spojených států tak, aby chránila a podporovala americké zájmy a dosáhla úkolů stanovených výše. Odpovídající kapacity, které budou Spojené státy potřebovat k provádění svojí národní bezpečnostní strategie, včetně zhodnocení vyváženosti těchto kapacit*.¹⁹ Poslední část příslušného paragrafu *Goldwater-Nicholsova zákona* požaduje, aby předkládaná zpráva rovněž obsahovala *[t]akové jiné informace, které mohou být nezbytné, aby pomohli informovat Kongres ve věcech spojených se strategií národní bezpečnosti Spojených států*.²⁰

¹⁶ James R. Locher, "Taking Stocks of Goldwater – Nichols," *Joint Forces Quarterly*. No. 12 (Autumn, 1996), 14.

¹⁷ James R. Locher, "Taking Stocks of Goldwater – Nichols," *Joint Forces Quarterly*. No. 12 (Autumn, 1996), 14.

¹⁸ *Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*, Public Law 99-433-OCT. 1, 1986, Sec. 603 (a)

¹⁹ *Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*, Public Law 99-433-OCT. 1, 1986, Sec. 603 (a)

²⁰ *Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*, Public Law 99-433-OCT. 1, 1986, Sec. 603 (a)

Z výše nastíněného můžeme vidět, že Goldwater-Nicholsův zákon uložil prezidentovi, aby do svojí národní bezpečnostní strategie, kterou předkládá Kongresu, zapojil v podstatě všechny informace vztahující se k zajišťování národní bezpečnosti Spojených států. Je však pozoruhodné, že paragraf 603, který ukládá prezidentovi vytváření národních bezpečnostních strategií a jejich předkládání Kongresu, neobsahuje požadavek, aby součástí těchto strategií byla rovněž analýza hrozeb. Jisté zhodnocení hrozeb je samozřejmě i z textu zákona nezbytné, neboť požaduje u všech zmiňovaných částí komplexní popis a diskuzi daného bodu. Analýza hrozeb se dá rovněž zahrnout pod poslední bod paragrafu, tedy *jiné informace, které mohou být nezbytné, aby pomohly informovat Kongres ve věcech spojených se strategií národní bezpečnosti Spojených států*. Nicméně z dnešního pohledu by se explicitní zařazení hodnocení hrozeb jako nezbytné součásti národních bezpečnostních strategií dalo očekávat. Goldwater-Nicholsův zákon byl však v tomto pravděpodobně ovlivněn historickým kontextem doby, ve které vznikl. Existence Sovětského svazu a studené války určovala nejdůležitější hrozbu pro bezpečnost a zájmy Spojených států a její další analýza v národní bezpečnostní strategii se pravděpodobně nejevila zákonodárcům jako nezbytná.

S výjimkou výše zmíněného nezahrnutí hodnocení hrozeb do požadavků kladených na národní bezpečnostní strategii, vyjmenovává Goldwater-Nicholsův zákon v zásadě ostatní zásadní prvky, které by měla bezpečnostní strategie obsahovat. Z litery zákona tedy vyplývá, že součástí má být stanovení priorit americké bezpečnostní a potažmo i zahraniční politiky a to v podobě určení životně důležitých zájmů a cílů Spojených států. Zároveň má strategie obsahovat zhodnocení prostředků, které jsou pro naplnění výše zmíněného třeba. Takovéto zhodnocení prostředků nezbytných pro dosažení priorit Spojených států může představovat velice důležité vodítko pro stanovení rozpočtu jednotlivých složek podílejících se na zajištění bezpečnosti USA.

1.2. Byrokratická politika – teorie pro interpretaci NBS

Národní bezpečnostní strategie má stanovovat krátkodobou i dlouhodobou bezpečnostní doktrínu Spojených států. Bezpečnostní politika exekutivy by měla vycházet ze schválené národní bezpečnostní strategie. Přirozenou snahou exekutivy pak často je vytváření velice obecných strategických dokumentů, tak aby se jejich politika mohla snadno pohybovat v rámci doktríny.

Způsoby vytváření strategie se samozřejmě v průběhu času mění. Nicméně jak upozorňují Dennis Drew a Donald Snow ve své práci *Making Strategy: An Introduction to National Security Processes and Problems*, [t]éměř naprostá komplexnost moderního vojenského rozhodovacího procesu zakrývá fakt, že podstata strategie zůstává nezměněná.²¹ I když Drew a Snow primárně odkazovali na principy vojenské strategie, můžeme tento jejich poznatek generalizovat i pro obecnější rovinu bezpečnosti.

Je obtížné určit, jaký je vlastně úkol národních bezpečnostních strategií. Radek Khol se domnívá, že je to dokument zaměřený především na americkou veřejnost, ale slouží zároveň jako deklaratorní dokument i vůči okolnímu světu.²² S tímto Kholovým názorem bych si však dovolil částečně polemizovat. Národní bezpečnostní strategie sice nejsou dokumentem utajeným a jsou tak přístupné veřejnosti, nicméně je značně nepravděpodobné, že by u americké veřejnosti vyvolávaly nějakou velkou pozornost. Většina Američanů je se svojí národní bezpečnostní strategií seznámena stejně podrobně jako většina Čechů s bezpečnostní strategií ČR. Národní bezpečnostní strategie jsou tedy určeny spíše Kongresu, tak jak to požaduje Golwater-Nicholsův zákon. Na druhou stranu Khol oprávněně upozorňuje na vztah strategie vůči ostatním zemím, které se stávají jejími podstatnými recipienty.

Jak upozorňuje Don M. Snider, který se sám podílel na tvorbě těchto dokumentů. *Exekutiva tradičně neprovádí skutečné a systematické dlouhodobé plánování. To co exekutiva reálně dělá je episodické plánování pro dílčí události, když se stávají důležitými.*²³ Snider dále pokračuje, [d]louhodobé plánování a formulování strategie bude vždy upozaděno neodkladnou kombinací krizového managementu a plánování a implementací krátkodobé politiky. Jen zřídka se najde týden, kdy nejsou zaměstnanci Rady národní bezpečnosti a klíčových členů kabinetu plně zaměstnáni buď přípravou nebo úklidem po prezidentově cestě, summitu, návštěvě cizí hlavy státu nebo vlády, nebo zásadním vyjednáváním.²⁴ Navíc kromě samotné náročnosti zpracování musíme zvážit i nutnost její implementace. Jedná se o proces, kterému jsou vystavena v zásadě všechna rozhodnutí během svého uvádění do praxe. Kariérní úředníci v jednotlivých organizacích věří, že oni jsou v lepší pozici než

²¹ Dennis M. Drew a Donald S. Snow, *Making Strategy: An Introduction to National Security Processes and Problems* (Maxell Air Force Base, Alabama: Air University Press, 1988), 2.

²² Radek Khol, *Národní bezpečnostní strategie USA a ČR* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004), 1.

²³ Don M. Snider, *The National Security Strategy: Documenting Strategic Vision* (Carlisle: Strategic Studies Institute, 1995), V.

²⁴ Don M. Snider, *The National Security Strategy: Documenting Strategic Vision* (Carlisle: Strategic Studies Institute, 1995), 16.

*ostatní, aby určili schopnosti, které by měli mít a jak mají nejlépe vyplnit své úkoly... Vzdorují úsilí nejvyšších činitelů, kteří se snaží jejich aktivity kontrolovat.*²⁵

Výše nastíněné obecné charakteristiky národních bezpečnostních strategií nám ukazují, že v mnohém nám pro jejich interpretaci může napomoci právě model byrokratické politiky, na jehož teoretickou aplikovatelnost jsem upozorňoval v úvodní části této práce. Tato teorie je spojena především s prací Grahama Allisona,²⁶ nicméně její chápání bylo postupně tříbeno příspěvky dalších autorů. Zásadní shrnutí teorie byrokratické politiky přináší spolupráce Allisona s Mortonem Halperinem.²⁷ Allison a Halperin vycházejí z představy, že *[r]ozhodnutí vlády zřídka reflektují jednotný koherentní a konsistentní soubor kalkulací o národně-bezpečnostních zájmech... Rozhodnutí typicky reflektují značný kompromis.*²⁸ Pro naše účely se můžeme věnovat především té části modelu, která rozebírá proces přijímání rozhodnutí a méně se věnovat procesu jeho implementace. Nicméně zároveň budeme reflektovat, že vláda si je do značné míry vědomá vlivu byrokracie na implementaci a tím ho zařazuje do svých úvah při formulování politiky. Při zkoumání NBS musíme brát ohled na to, že *[byrokratická politika] je obzvláště důležitá v určování (1) informací dostupných ústředním hráčům, (2) možností, které hlavní hráči zvažují a (3) vlastních detailů toho, cokoliv je vládou učiněno.*²⁹ Jarel A. Rosati dále testoval teorii byrokratické politiky na případě jednání SALT. Rosati určil na základě předchozího zpracování teorie byrokratické politiky a především prací Allisona a Halperina základní charakteristiky modelu takto, a) *[p]ro každou otázku se exekutivní část vlády skládá z mnoha jednotlivců a organizací s různými odlišnými cíly a úkoly... Divergentní cíle zainteresovaných stran vedou ke konfliktu v dané otázce; minimálně se účastníci neshodnou ohledně metod. b) Žádný převládající jednotlivec nebo organizace neexistuje; president, pokud je zapojen, je jen jedním z účastníků, ačkoliv jeho vliv může být nejmocnější. c) Konečné rozhodnutí je „politický výsledek,“ výstup vyjednávání a kompromisu mezi různými účastníky. d) Mezi formulovaným rozhodnutím a jeho implementací obvykle existuje značná mezer.*³⁰ Zkoumáním modelu byrokratické politiky na případě

²⁵ Amos A. Jordan, William J. Taylor, Lawrence J. Korb, *American National Security* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1999), 225.

²⁶ Graham T. Allison, “Conceptual Models and The Cuban Missile Crisis,” *The American Political Science Review*, Vol. 63, No. 3 (Sep., 1969), 689-718.

²⁷ Graham T. Allison a Morton H. Halperin, “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications,” *World Politics*, Vol. 24 (Spring, 1972), 40-79.

²⁸ Graham T. Allison a Morton H. Halperin, “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications,” *World Politics*, Vol. 24 (Spring, 1972), 53.

²⁹ Graham T. Allison a Morton H. Halperin, “Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications,” *World Politics*, Vol. 24 (Spring, 1972), 55.

³⁰ Jarel A. Rosati, “Developing a Systemic Decision-Making Framework: Bureaucratic Politics in Perspective,” *World Politics*, Vol.33, No. 2, (Jan., 1981), 236-238.

SALT ukazuje Rosati, že byrokratická politika je dominantní tam, kde existuje velké zapojení jednotlivců a organizací a presidentovo zapojení je nižší. Pokud je presidentovo zapojení vysoké mluví Rosati o prezidentské dominanci, zatímco tam, kde je nízké zapojení jak prezidenta, tak různých institucí dochází k lokální dominanci, rozhodnutí je učiněno několika málo hráči.³¹ Typicky dominuje prezident tam, kde se jedná o klíčová politická rozhodnutí, zatímco lokální dominanci najdeme u rozhodnutí méně důležitých. Nicméně se nedomnívám, že by Rosati vyvracel možnost aplikace modelu byrokratické politiky na případ NBS. Spíše naopak, neboť jak naznačuje Snider, zájem prezidenta na vytváření konkrétní NBS není zásadní. Přestože se jedná o relativně kratší texty, v plném programu prezidenta USA nemůžeme předpokládat, že by se prezident podílel přímo na vzniku textu, kromě nastavení základních struktur. Naopak už z charakteru práce NSC, která zapojuje mnoho institucí, vůči kterým má hrát koordinační úlohu, můžeme předpokládat, že zapojení jednotlivců a organizací je v procesu vytváření NBS velké. Proto předpokládám, že pro interpretaci NBS můžeme využít model byrokratické politiky.

Pro naše účely je však vhodné model poněkud upravit. Allison a další autoři obvykle studují přijímání jednotných rozhodnutí, která jsou produktem nejednotného procesu, výsledkem vyjednávání institucí a jedinců a konečným kompromisem, přičemž další nejednotnost může vzniknout při jejich implementaci a to především, pokud se na ní podílí více organizací. Naproti tomu charakter NBS nutně nevyžaduje konzistentnost. Dokument se skládá z několika kapitol, přičemž tvorba každé z nich může být částečně samostatná a výsledek pak kompromisem zainteresovaných stran. Jako ilustraci uveďme příklad Clintonovy bezpečnostní strategie z roku 1999. Ta je rozdělena na dva hlavní celky. První z nich se věnuje různým otázkám na základě tematického vymezení, bez regionálního určení, například podpoře demokratizace, lidských práv, šíření zbraní hromadného ničení apod.³² Druhá část reflektuje regionální rozdělení a věnuje se postupně Evropě, východní Asii, západní hemisféře, Blízkému východu atd.³³ Toto rozdělení reflektuje strukturu v rámci Clintonovy Rady národní bezpečnosti, která byla rovněž rozdělena jak tematicky, tak regionálně. Jednotlivé podkapitoly jsou primárně koordinovány v příslušné části NSC, kde se na procesu podílejí zástupci různých institucí, přičemž se například liší, která instituce jmenuje předsedu dané části NSC.³⁴ Klíčovým předpokladem, který z výše nastíněného vyplývá vzhledem k chápání spojení problematiky byrokratické politiky a

³¹ Jarel A. Rosati, "Developing a Systemic Decision-Making Framework: Bureaucratic Politics in Perspective," *World Politics*, Vol.33, No. 2, (Jan., 1981), 245-251.

³² *National Security Strategy for a New Century* (Washington DC: White House, 1999), 5-28.

³³ *National Security Strategy for a New Century* (Washington DC: White House, 1999), 29-48.

³⁴ Více k rozhodovacím procesům, struktuře a charakteristikám NSC může čtenář nalézt v následující kapitole této práce.

národních bezpečnostních strategií je, že NBS může zahrnovat samotný proces rozhodování. Výsledný dokument tedy nemusí být nutně konzistentní nebo konkrétní a také takový většinou nebývá. Naopak jednotlivé kapitoly jsou výsledkem tohoto rozhodování v NSC, přičemž je možné do celého dokumentu zahrnout řadu pohledů různých institucí a jednotlivců, které odrážejí zájmy a priority těchto hráčů.

2. Rada národní bezpečnosti, rozhodovací procesy NBS

Cílem této kapitoly je pokusit se charakterizovat proces vytváření národních bezpečnostních strategií, a především širšího kontextu struktur, ve kterém tyto dokumenty vznikají. Případné pochopení zájmů, motivů, procesů a charakteristik jednotlivých aktérů, kteří se podílejí na vzniku národních bezpečnostních strategií, včetně formulace širší bezpečnostní politiky Spojených států nám může hodně napomoci ve snaze interpretovat Bushovu NBS 2002 včetně jejích kontroverzních částí.

2.1. Rada národní bezpečnosti

Problematika národních bezpečnostních strategií je legislativně ukotvena v Goldwater-Nicholsově zákoně. Nicméně ten v zásadě pouze předpokládá, že prezident předloží Kongresu zprávu o stavu národní bezpečnosti Spojených států. Role presidenta při vytváření a schvalování je tak z litery zákona rozhodující. To nám však reálně napovídá jen velmi málo o samotném procesu formulace národních bezpečnostních strategií, protože prezident Spojených států je z principu amerického systému rozhodující osobou v zásadě ve všech otázkách exekutivních pravomocí. Formální pravidla pro vytváření národních bezpečnostních strategií nám tak v zásadě chybějí. Precizně tuto problematiku shrnul Don M. Snider, který se osobně podílel na zpracování několika národních bezpečnostních strategií USA, *[p]ředtím, než budeme rozebírat jednotlivé zprávy [o stavu národní bezpečnosti USA], musíme porozumět širšímu kontextu, ve kterém jsou tyto zprávy v Radě národní bezpečnosti a jejím štábu vytvářeny, kde jsou nejprve navrhovány a nakonec schvalovány.*³⁵

Rozhodující roli proto musíme přikládat i neformálním vztahům v jednotlivých administrativách. Při tom je třeba brát ohled na několik zásadních faktorů. Proces formulování bezpečnostní politiky se může velice lišit v závislosti na osobě presidenta a dokonce můžeme tvrdit, že tento proces se často liší i během jednotlivých funkčních období jednoho presidenta s tím, jak je se mění složení administrativy na všech úrovních a rovněž s tím, jak se vyvíjí presidentova zkušenost s realizací bezpečnostní politiky. Různí presidenti využívaly různé způsoby formulace bezpečnostní politiky, přičemž se měnil význam jednotlivých hráčů, jako jsou ministerstva obrany, zahraničí, financí,

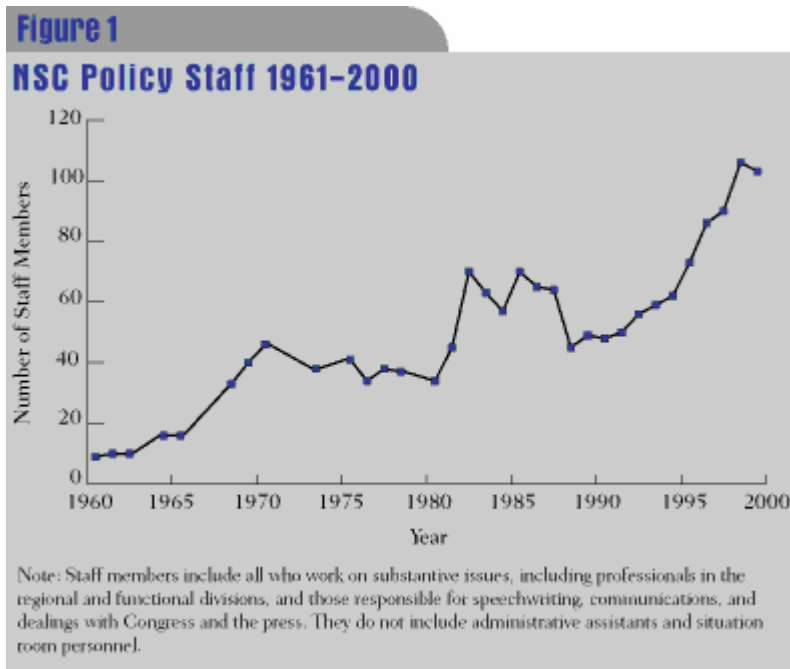
³⁵ Don M. Snider, *The National Security Strategy: Documenting Strategic Vision* (Carlisle: Strategic Studies Institute, 1995), 3.

poradce pro národní bezpečnost, či vicepresident při formování národní bezpečnostní politiky Spojených států.

Ústřední úlohu při formování americké bezpečnostní politiky hraje Rada národní bezpečnosti. NSC byla založena po druhé světové válce na základě National Security Act of 1947 a představuje ústřední těleso pro koordinaci americké bezpečnostní politiky. Každý president si přizpůsobuje radu podle svých potřeb, neboť National Security Act mu k tomu ponechává dostatečný prostor. *President Truman tak například přidal vicepresidenta a ministra financí do NSC, čímž posílil její význam a postavení. President Eisenhower vytvořil silně strukturovaný systém NSC, který se dobře hodil pro jednání těmi druhy problémů studené války, kterým čelila jeho administrativa, zatímco president Kennedy nahradil Eisenhowerovu strukturu mnohem otevřenějším a nepevným systémem. President Johnson pokračoval v Kennedyho neformálním přístupu. President Nixon nemající důvěru k ministerstvu zahraničí, používal NSC (pod energickým vedením Henryho Kissingera) k formulování zahraniční a bezpečnostní politiky Spojených států. President Carter založil poněkud jednodušší strukturu NSC, zatímco president Reagan, který byl více zavázaný kabinetnímu způsobu vlády a obnovil primární roli ministerstva zahraničí v zahraniční politice, zmenšil roli NSC.*³⁶ Jak vidíme, vliv NSC se v průběhu jejího fungování měnil, ačkoliv si vždy uchovávala značný význam při formulování politiky USA. Do značné míry vždy záleželo na vztahu jednotlivých hráčů k osobě presidenta, což výborně ilustruje například význam Kissingera v letech Nixonovy vlády.

Pod označením Rada národní bezpečnosti jsou často omylem směřovány dva pojmy. Prvním z nich je skutečná Rada národní bezpečnosti ustanovená Kongresem v roce 1947, jejímiž členy jsou president, vicepresident, ministr obrany, ministr zahraničí, případně další nejvyšší členové exekutivy. Na tomto místě je také třeba připomenout, že poradce pro národní bezpečnost není mandatorním členem Rady národní bezpečnosti. Jako Rada národní bezpečnosti však někdy bývá chybně označována i skupina lidí na nižší úrovni, kteří pracují přímo pod vedením poradce pro národní bezpečnost. Tuto skupinu bývá zvykem označovat jako personál NSC a tohoto označení se budu držet, abych tuto skupinu odlišil od Rady jako takové a to především tam, kde nebude rozdíl jednoznačně vyplývat z kontextu.

³⁶ Amos A. Jordan, William J. Taylor, Lawrence J. Korb, *American National Security* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1999), 220.



Obrázek 1 zdroj: Ivo H. Daalder, *A New NSC for a New Administration*

*z nejvyšších představitelů.] stala více samostatnou agenturou než prezidentovým štábem.*³⁸ V grafu (obrázek 1), který ukazuje změnu počtu expertů personálu NSC, můžeme vidět, jak narůstala velikost instituce. Takový nárůst měl podle názoru mnoha kritiků za následek, že se instituce stala méně flexibilní a změnil se tak její původní smysl. Nicméně právě členové personálu NSC jsou často klíčovými hráči, formulující konkrétní dokumenty na základě požadavků od vedoucích činitelů. Význam tohoto osazenstva pracujícího pro Radu národní bezpečnosti bychom neměli podceňovat. Jak připomíná Rothkopf, *[v]elice často je to personál NSC, který vypracovává návrhy dokumentů, proslovů a dopisů pro presidenta k podpisu, který realizuje koordinaci s ostatními agenturami, setkává se se zahraničními ambasadory, zástupci Kongresu, lobbisty, „přáteli presidenta“ a zvláštními zájmovými skupinami.*³⁹

Podle původních představ měla personál NSC tvořit malá skupina poradců, především vojáků, kteří měli napomoci prezidentovi řídit národní bezpečnost.³⁷ Nicméně realita se postupně od této představy odkláněla. Instituce projevila obvyklou byrokratickou tendenci narůstat. Jak upozorňuje Ivo H. Daalder z Brookings Institution, *[p]ro svůj nárůst se Rada národní bezpečnosti [Čímž Daalder myslí širší profesionální tým poradců, nikoliv Radu složenou*

³⁷ David J. Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American power* (New York: Public Affairs, 2005), 7.

³⁸ Ivo H. Daalder, *A New NSC for a New Administration* (Washington DC: Brookings Institution, 2000).

³⁹ David J. Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American power* (New York: Public Affairs, 2005), 7.

2.2. Bushova NSC

Proces vytváření NBS je jen jednou z mnoha součástí rozhodování o americké bezpečnostní politice a platí pro něj tedy stejná pravidla, jako pro obecnější problematiku. Především tedy musíme zohlednit, že rozhodující úloha často připadá neformálním vztahům v rámci administrativy, které je do značné míry obtížné sledovat a prokazovat. Někteří aktéři, kteří se podílejí na formulaci americké strategie národní bezpečnosti, disponují silným institucionálním zázemím, daným jejich postavením v systému. Ministr obrany, v našem případě Donald Rumsfeld, tak mohl svůj vliv opřít nejen o důvěru, kterou k němu měl president Bush, ale rovněž o množství pravomocí, které ministru obrany náleží na základě různých zákonů a předpisů a celkový vliv ministerstva obrany, největšího amerického ministerstva s více než 700 000 civilními zaměstnanci a obrovským rozpočtem. Ministr zahraničí rovněž může vycházet z institucionálních kapacit svého úřadu, včetně vlivu na americká zastoupení v zahraničí. Vliv obou je pak rovněž dán tím, že je v úřadu potvrzuje Senát, čímž je jejich mandát posílen. Na druhou stranu podíl poradce pro národní bezpečnost je určován téměř výhradně jeho vztahem k prezidentovi. Přestože je formální pravomoc presidentova poradce pro národní bezpečnost omezená, reálně hraje často klíčovou úlohu. Podle Boba Woodwarda *[připravil bezprostředně po 11. zářím Michael Geron Bushův hlavní autor projevů řeč, jejíž hlavním sdělením byl neuvěřitelně široce pojatý závazek k boji proti teroristům, jakož i jejich sponzorům a ochráncům.] Co je však pro nás nejpodstatnější, Bush toto rozhodnutí učinil bez předchozí porady s Cheneyem, Powellem či Rumsfeldem. Konzultoval jej pouze s poradkyní pro národní bezpečnost Condoleezou Riceovou.*⁴⁰ Pokud jsou Woodwardovy informace správné, můžeme na tomto ukázat několik podstatných faktorů, pro formulaci bezpečnostní strategie USA. Jednak jde o fakt, že president Bush, přestože byl jeho vliv zpochybňován, osobně hrál rozhodující úlohu při formulaci politiky USA. A dále pak to, že ačkoliv je vliv poradce pro národní bezpečnost založen především na neformálním vztahu k prezidentovi, role Condoleezy Riceové byla v Bushově systému nezastupitelná a Riceová hrála ústřední koordinační úlohu při formulaci americké strategie. K podobnému závěru dospěl i Rothkopf, který tvrdí, že *Riceová byla téměř určitě Bushovým nejbližším a nejloajálnějším zahraničně politickým poradcem...Obvykle se s ním [prezidentem] jako poradce pro národní bezpečnost vídala sedmkrát, osmkrát denně a mnoho dní byla po jeho boku čtyři až šest hodin...*⁴¹

⁴⁰ Bob Woodward, *Bushova válka* (Praha: BB Art, 2003), 49.

⁴¹ David J. Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American Power* (New York: Public Affairs, 2005), 393.

V době kdy vznikala NBS 2002 se Rada národní bezpečnosti skládala z presidenta, vicepresidenta, ministra zahraničí, ministra obrany, předsedy sboru náčelníků štábu a ředitele CIA, kteří byli členy NSC z titulu svojí funkce a dále pak poradce pro národní bezpečnost, personálního šéfa Bílého domu, presidentova právního poradce (Counsel to the President), ministra financí, asistenta presidenta pro ekonomickou politiku a asistenta presidenta pro vnitřní bezpečnost. Pokud se projednávaná témata vztahovala k jejich působnosti, účastnili se zasedání na nejvyšší úrovni rovněž ministr spravedlnosti a ředitel Úřadu správy a rozpočtu (Office of Management and Budget – OMB).⁴² Jmenovitě se tedy Rada národní bezpečnosti mohla scházet ve složení George W. Bush, Dick Cheney, Colin Powell, Donald Rumsfeld, Hugh Shelton, George Tennenet, Condoleezza Riceová, Andrew Card, Alberto Gonzales, Paul O'Neill, Lawrence B. Lindsey, Tom Ridge, John Ashcroft a Mitchell E. Daniels, nicméně všichni členové se neúčastnili všech zasedání, někteří se účastnili, pouze když se projednávaná problematika vztahovala k jejich resortu. Tradičně presidenti často dávali přednost neformálnějším jednáním s jednotlivými poradci a členy kabinetu. Několikrát v historii se však ukázalo, že formalizované řešení problémů v rámci NSC má svůj smysl, když umožňuje podílet se na jednání všem klíčovými hráči. *Podobně jako president Truman za korejské války, shledal president Bush užitečným dát všechny svoje nejvyšší poradce dohromady na pravidelném základě, aby formulovali politiky pro vedení globální války s terorismem, vojenské kampaně v Iráku a Afghánistánu a reorganizaci agentur a aktivit zajišťujících americkou vnitřní bezpečnost. Bezprostředně po teroristických útocích 11. září a během nejdůležitějších fází vojenských operací v Afghánistánu a Iráku se Bushova NSC scházela denně.*⁴³ Pro naše účely je důležité, že význam Bushovy NSC pro vytváření bezpečnostní politiky, byl zásadní právě v období, kdy vznikala NBS 2002 a můžeme se oprávněně domnívat, že právě NSC sloužila jako principiální fórum při navrhování rámce NBS.

Kromě nejvyššího vedení, které má nepochybně poslední slovo při formulaci obecné strategie národní bezpečnosti, hrají v tomto procesu zásadní úlohu rovněž nižší byrokratické složky různých vládních úřadů, jejichž zaměstnanci jsou většinou profesionálové jako úředníci, kariérní diplomaté, vojáci a další, kteří nejsou jmenováni presidentem na základě jeho politických preferencí, ale slouží většinou dlouhodobě v dané organizaci. Jestliže je často obtížné přesněji určit podíl jednotlivých nejvyšších členů administrativy pro vytváření americké strategie, u těchto nižších úrovních je to

⁴² Alan G. Whittaker, Frederick C. Smith, Elizabeth McCune, *The National Security Policy Process: The National Security Council and Interagency System* (Washington DC: National Defense University, 2008), 11.

⁴³ Alan G. Whittaker, Frederick C. Smith, Elizabeth McCune, *The National Security Policy Process: The National Security Council and Interagency System* (Washington DC: National Defense University, 2008), 12.

téměř nemožné. Jak upozorňují Jordan, Taylor a Korb, *[r]ozhodovací procesy závisí na byrokracii v tak zásadních věcech jako je poskytování informací, identifikace problémů, formulace analýz, vyhodnocování alternativ a implementace politiky.*⁴⁴ Přitom nemůžeme dost dobře určit podíl jednotlivých aktérů, který je často nejasný.

President Bush vydal primární směrnici, která stanovila základní organizaci NSC během jeho vlády 13. února 2001. Tento dokument označený jako Presidentova národně bezpečnostní směrnice – 1 (National Security Presidential Directive – 1, NSPD – 1) určil rozdělení nižších úrovní NSC na šest regionálních sekcí označených jako Politicko-koordinační výbor (Political Coordination Committee – PCC) pro Evropu a Eurasii, Západní polokouli, východní Asii, jižní Asii, Blízký východ a severní Afriku a Afriku. Předsedou jednotlivých výborů měla být osoba v úrovni náměstek ministra určená ministrem zahraničí. Dále NSPD – 1 stanovila jedenáct PCC podle příslušné specializace pro (a) demokracii, lidská práva a mezinárodní operace, (b) mezinárodní rozvoj a humanitární pomoc, (c) globální životní prostředí, (d) mezinárodní finanční problematiku, (e) mezistátní ekonomické otázky, (f) protiterorismus a národní připravenost, (g) obranou strategii, strukturu sil a plánování, (h) kontrolu zbrojení, (i) proliferaci, proti-proliferaci a obranu vlasti, (j) zpravodajskou a kontrarozvědnou činnost, (k) přístup k záznamům a informační bezpečnost. Předseda měl mít opět funkci náměstka ministra a pro jednotlivé skupiny je určoval buď poradce pro národní bezpečnost (a, c, f, h, i, j, k), případně ministr zahraničí (b), poradce pro ekonomickou politiku (c, e), ministr financí (d), nebo ministr obrany (g). Na vyšší úrovni se NSC setkávala na úrovni náměstků jako Výbor náměstků Rady národní bezpečnosti (NSC Deputies Committee – NSC/DC), případně jako Nejvyšší výbor Rady národní bezpečnosti (NSC Principals Committee – NSC/PC), který v podstatě tvořili členové NSC bez presidenta a vicepresidenta pod předsednictvím poradce pro národní bezpečnost, přičemž viceprezident Cheney se přesto jednání NSC/PC často účastnil.⁴⁵

Nyní známe rámeček, ve kterém byla vytvářena klíčová národně-bezpečnostní rozhodnutí Bushovy administrativy. Na druhou stranu tato samotná znalost nemusí být nutně dostatečná, při pokusu identifikovat konkrétněji proces vzniku strategických bezpečnostních dokumentů a partikulárně NBS 2002. Jak bylo několikrát zdůrazněno, zásadní roli v celém procesu hrají kromě formálních vztahů a

⁴⁴ Amos A. Jordan, William J. Taylor, Lawrence J. Korb, *American National Security* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1999), 226.

⁴⁵ *National Security Presidential Directive – 1* (Washington DC: White House, 2001)

pravomocí vztahy neformální a to jak jednotlivých aktérů mezi sebou, tak k prezidentovi. Cody M. Brown, která zpracovala v rámci Kongresem podporovaného *Projektu pro reformu národní bezpečnosti* historii NSC, upozorňuje, že *[d]okumenty vztahující se k aktivitě NSC během těchto válek [v Aghánistánu a Iráku] nejsou obecně veřejně dostupné. Následkem toho je obtížné určit, jak fungoval aparát NSC během posledních let.*⁴⁶ Musíme proto vycházet z obecnějších informací o fungování NSC. Rovněž můžeme reflektovat tendenci systému zachovávat určité dané charakteristiky a předpokládat, že tyto charakteristiky se odrazily i na konkrétním fungování Rady národní bezpečnosti ve zkoumaném období. Tyto charakteristiky shrnují dva modely, které William W. Newmann označuje jako model vládní politiky, který do značné míry vychází z Allisona a model prezidentského managementu. Zatímco druhý zdůrazňuje ústřední roli presidenta jako naprosto specifického prvku systému, první chápe rozhodovací procesy především jako soutěž jednotlivých agentur, ministerstev a dalších prvků systému, kde je výsledek tvořen jednáním mezi těmito hráči.⁴⁷

Proces v Radě národní bezpečnosti začíná většinou identifikací problému některou z částí exekutivy.⁴⁸ V našem případě je však potřeba vytvořit NBS daná na základě Goldwater-Nicholsova zákona a tím pádem potřeba identifikace odpadá. Pokud je problém vznesen na jednání NSC (bez ohledu na úroveň jednání) některou z agentur nebo ministerstev, přichází tato organizace většinou rovněž s vlastním návrhem výstupu. Nicméně u NBS je předem známo, že bude vytvářena. Zodpovědnost za její vytvoření a koordinaci má především poradce pro národní bezpečnost, nicméně všechny relevantní úřady se připravují na situaci, kdy bude strategie vytvářena. Na základě modelu vládní politiky předpokládám, že zástupci jednotlivých úřadů přicházejí na jednání NSC s vlastní představou, jak by měla NBS vypadat, respektive jaké body jsou pro ně zásadní. Vytváří se tak postupně návrhy tohoto dokumentu, ke kterým se vyjadřují jednotlivé instituce. Konkrétnější části, stejně jako podklady pro jednání jsou do značné míry vytvářeny profesionální byrokracií v jednotlivých úřadech a na nižší úrovni konzultovány v příslušných Politicko-koordinačních výborech NSC. Dokument tak reflektuje zájmy mnoha institucí a tomu odpovídá i jeho občasná nekonzistence, když na jednu stranu

⁴⁶ Cody M. Brown, *The National Security Council: A Legal History of the President's Most Powerful Advisers* (Project on National Security Reform, 2008), 79.

⁴⁷ Vice viz. William W. Newmann, *Managing National Security Policy: The President and the Process* (Pittsburg: University of Pittsburg Press, 2003).

⁴⁸ Amos A. Jordan, William J. Taylor, Lawrence J. Korb, *American National Security* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1999), 221.

například v předmluvě zdůrazňuje oddanost Spojených států tradičnímu institucionálnímu rámci jako OSN a na druhou stranu zdůrazňuje potřebu vytvářet koalice mimo tento rámec.⁴⁹

Konečné rozhodnutí o tom, jak má NBS vypadat, však náleží prezidentovi, i když je ovlivňováno rovněž jeho nejbližšími poradci. Roli presidenta při určování strategie bychom proto neměli podceňovat, ačkoliv se pravděpodobně jedná především o určení obecnějšího směru. Podle dostupných informací byla nejbližším Bushovým poradcem v oblasti národní bezpečnosti Condoleezza Riceová, která rovněž jako poradce pro národní bezpečnost zodpovídala za koordinaci procesu vytváření NBS. Nepochybně výrazný vliv na strategii mohl mít rovněž viceprezident Cheney, ministr obrany Rumsfeld, ministr zahraničí Powell a Bushův klíčový politický poradce Karl Rove. Nicméně pokus identifikovat podíl jednotlivých konkrétních aktérů na vznik NBS se při současném stavu poznání jeví příliš spekulativní. Pro identifikaci přesnějších kontur vzniku NBS tak bude pravděpodobně potřeba ještě mnoho let.

⁴⁹ *National Security Strategy of the United States of America – Preface* (Washington DC: Whitehouse, 2002).

3. Preempce a prevence

Pojmy preempce a prevence a změny jejich chápání patří k nejčastěji diskutovaným problémům spojeným s NBS 2002. Podle mnohých kritiků přinesla NBS 2002 nebezpečný precedent, když zaměnila pojem prevence a preempce. Například bývalý poradce pro národní bezpečnost prezidenta Cartera, který se během kampaně v roce 2008 podílel i na tvorbě zahraničně politického programu Baracka Obamy, Zbigniew Brezinski ve své knize *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení* odmítá zamlžování rozdílu mezi preempcí a prevencí ze strany Bushovy administrativy, ačkoliv neodmítá použití prevence jako takové.⁵⁰ V této kapitole se tedy zaměřím právě na tuto problematiku a otázky s ní spojené.

Nejprve se budu zabývat tradičním chápáním prevence a preempce v mezinárodních vztazích a mezinárodním právu. Taková část nám umožní lépe porozumět tomu, jak byly tyto dva pojmy tradičně definovány a s ohledem na to lépe porozumět jejich údajnému zaměnění v Bushově bezpečnosti strategii. Právě tomu jak preempci stanovuje samotná NBS 2002 se bude věnovat další část této kapitoly, přičemž se rovněž zaměřím na to, jak se s touto problematikou vypořádaly strategické doktrinární dokumenty předchůdců George W. Bushe v úřadu prezidenta Spojených států. Americká invaze do Iráku z března 2003 bývá často označována za naplnění doktríny preventivních zásahů. Můžeme se oprávněně domnívat, že právě válka proti Saddámu Husajnovy zásadně ovlivnila světové chápání Bushovy národní bezpečnostní strategie a vytvořila sociální konstrukci NBS 2002, proto do této kapitoly rovněž zařadím stručný rozbor vztahu prevence a války z roku 2003.

3.1. Tradiční chápání prevence a preempce

Pro pochopení toho jak NBS 2002 určuje pojem preempce, se musíme nejprve zaměřit na to, jak byl tento pojem tradičně chápán. V českém prostředí vznikla v rámci grantového projektu ministerstva zahraničních věcí zajímavá studie týmu z Ústavu mezinárodních vztahů pod vedením Radka Khola *Koncept preemptivní sebeobrany v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001*, která velice kvalitně problematiku preempce rozebírá. Podle Khola *[s]měřuje [preemptivní použití síly] k*

⁵⁰ Zbigniew Brezinski, *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení* (Praha: Mladá fronta, 2004), 55-56.

*odvrácení bezprostřední závažné hrozby v situaci, kdy není možné využít jiných prostředků k jejímu odvrácení a akce je přiměřená hrozbě. Je tedy založena na existenci protivníkových rozvinutých schopností a na faktoru jasného a bezprostředního ohrožení. Klasickým příkladem bylo izraelské zahájení Šestidenní války v roce 1967.⁵¹ Jak shrnuje Khol, preempce vyžaduje jistotu nad tím, jaké jsou záměry druhé strany. Taková znalost přirozeně vyžaduje kvalitní zpravodajské informace, které může být velice obtížné zajistit, především s ohledem na změnu chápání mezinárodního bezpečnostního prostředí. Velice zajímavě charakterizuje požadavek na preemptivní válku Lawrence Freedman profesor válečných studií na Londýnské King's College. *Preemptivní válka se odehrává v době mezi rozhodnutím protivníka zaútočit, nebo přesněji, kdy je chápán jako rozhodnutý zaútočit a momentem, kdy samotný útok začne. To je doba, kdy zde může být právní ospravedlnění pro předjímací sebeobranu.*⁵²*

Na rozdíl od preempce, je prevence většinou chápána jako širší pojem. *Preventivní použití síly směřuje k odvrácení či eliminaci vzdálené závažné hrozby, případně s cílem předejít útoku očekávanému v kratším či delším časovém horizontu. Vychází tedy z logiky zahájení konfliktu, který by s největší pravděpodobností nastal v budoucnu, za stávajících výhodnějších podmínek. To znamená, že preventivní použití síly není plně opřeno o stávající, ale pouze o rozvíjející se či potenciální schopnosti, jakož i o mnohem problematictější situaci bez jasného a bezprostředního nebezpečí. Klasickým příkladem byl útok izraelského letectva proti iráckému jadernému reaktoru v Osiraku v roce 1981.*⁵³

Vzhledem k tomu, že prevence nevyžaduje v tradičním chápání jistotu o konkrétních protivníkových plánech a rozhodnutích o útoku, přináší svému vykonavateli jasnou výhodu v tom, že není ve svém konání závislý na rozhodnutí druhé strany. Taková situace mu přirozeně umožňuje získat na svoji stranu takové výhody jako moment překvapení. V případě preventivního zásahu si tak může zasahující do jisté míry vybrat moment, který je pro něj výhodnější, zatímco u preempce se jedná spíše o poslední možnost. Freedman proto tvrdí, že *[p]revence je chladnokrevná, má v úmyslu*

⁵¹ Radek Khol a kol., *Koncept preemptivní sebeobran v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2005), 1.

⁵² Lawrence Freedman, "Prevention, Not Preemption," *The Washington Quarterly*. No.2 (2003): 106.

⁵³ Radek Khol a kol., *Koncept preemptivní sebeobran v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2005), 1.

*vypořádat se s problémem dříve než se stane krizí, zatímco preempce je více zoufalou strategií použitou v žáru krize.*⁵⁴

Zcela zásadní problém představuje otázka, jak odlišit preempci od prevence. Na tuto problematiku existuje celá řada pohledů a mezi znalci mezinárodního práva nepanuje shoda. V zásadě totiž můžeme tvrdit, že preemptivní zásah je pouze podmnožinou širší skupiny preventivních akcí. Mění se především aktuálnost hrozby. Nicméně zcela reálnou a jinak neřešitelnou se hrozba stává až fyzickou nepřátelskou akcí druhé strany. V tu chvíli však již nemá smysl mluvit ani o prevenci ani o preempci, ale o sebeobraně, která je právně ukotvena v článku 51 Charty OSN.

Podle převažující právní interpretace neexistuje pro preemptivní zásahy opora v kodifikovaném mezinárodním právu. Očividnou výjimkou jsou akce podle kapitoly VII Charty OSN sankcionované Radou bezpečnosti, nicméně Rada bezpečnosti může stejně dobře, alespoň čistě teoreticky, schválit jakýkoliv jiný preventivní zásah. Většina příznivců preempce se stejně jako samotná NBS 2002 v tomto případě odvolává na existenci obyčeje v mezinárodním právu, který preempci schvaluje. Vzhledem k charakteru mezinárodního práva, ve kterém hraje obyčej stále roli zásadního pramenu práva, můžeme takovou interpretaci považovat za oprávněnou. Zásadní podmínky preempce byly stanoveny například v případě Caroline na základě jednání mezi americkým ministrem zahraničí Danielem Websterem a britským vyslancem ve Washingtonu Henry Stephenem Foxem. Webster stanovil tyto podmínky preemptivního útoku: 1) naprostá nezbytnost 2) žádná možnost výběru jiných prostředků 3) hrozba natolik iminentní, že neponechává žádný čas na vyjednávání 4) proporcionalita.⁵⁵ Problémem, na který upozorňuje Doyle, však je, že jen málokterý případ zcela naplní tyto podmínky, přestože můžeme nalézt případy, kdy je konkrétní preemptivní zásah považován za legitimní většinou mezinárodního společenství. Doyle tvrdí, že [s] *možnou výjimkou nizozemského vyhlášení války Japonsku 8. prosince 1941, přijatého Tokijským tribunálem, nenašel jediný případ, který by naplnil pravidla pro akt preempce podle případu Caroline.*⁵⁶

⁵⁴ Lawrence Freedman, "Prevention, Not Preemption," *The Washington Quarterly*, No.2 (2003): 107.

⁵⁵ Více k případu Caroline viz. Michaela W. Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 11-17.

⁵⁶ Michaela W. Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 16.

3.2. Preempce v Národní bezpečnostní strategii 2002

Problematika preempce se stala v zásadě nejkontroverznější součástí vnímání Bushovy strategie z roku 2002. Nepochybně k tomu přispěla v tu dobu již probíhající debata o možném zásahu Spojených států a jejich spojenců proti režimu Saddáma Husajna v Iráku. Nemá cenu se pokoušet o spekulace, zda by preempce ukotvená v NBS 2002 vyvolala tolik diskuzí, kdyby se již v době jejího vydání nerýsovala možnost ozbrojeného zásahu, který bude mnohými vnímán jako naplnění představených preemptivních zásahů. Problematika invaze do Iráku a jejího diskutabilního vztahu k preempci bude rozebrána později. Nicméně i když se preempce v NBS 2002 stala na základě obecného vnímání dokumentu jeho zásadní částí, je užitečné se zamyslet nad tím, zda skutečně významnou částí být měla.

Přední český odborník na bezpečnostní problematiku Jan Eichler tvrdí, že *[NBS 2002] klade rozhodující důraz na preempci pojímanou jako nový přístup USA k bezpečnostním hrozbám současného světa.*⁵⁷ NBS 2002 skutečně s pojmem preempce operuje a přikládá mu určitý význam v zajišťování bezpečnosti Spojených států. Nicméně tvrzení, že se jedná o rozhodující prvek americké strategie je spíše diskutabilní. Koncepce preemptivních zásahů je v samotném dokumentu rozpracována až v páté kapitole věnované problematice šíření zbraní hromadného ničení. Samotná preempce je v celém dokumentu výslovně zmíněna pouze sedmkrát, přičemž šestkrát na jediné straně v kapitole V. Přestože se jedná o významný prvek americké bezpečnostní strategie, je diskutabilní, zda ho můžeme považovat za rozhodující část, na kterou je kladen zásadní význam. Preempce například není explicitně zařazena do amerických postupů v kapitole I, která představuje přehled americké mezinárodní strategie.

Autoři NBS 2002 byli často kritizováni nejen za to, že výslovně zařadili preempci do americké strategické doktríny, ale především za to, že v jejich pojetí se značně smazává rozdíl mezi preempcí a prevencí. Logikou, která vedla autory NBS 2002 k tomuto kroku je podle jejich vlastních slov nedostatečná funkčnost odstrašení vůči novým bezpečnostním hrozbám. NBS 2002 tvrdí, že *[t]radiční koncept odstrašení nebude fungovat vůči teroristům, jejichž zjevnou taktikou je svévolné ničení a zaměření se na nevinné, jejichž takzvaní vojáci hledají mučednictví ve smrti a jejichž nejsilnější*

⁵⁷ Jan Eichler, *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. Století* (Praha: AVIS, 2006), 203.

obranou je nepříslušnost k žádnému státu.⁵⁸ Tento předpoklad je podle všeho oprávněný. Možnost odstrašení teroristických organizací hrozbou odvety, na podobném principu, na kterém odstrašení fungovalo v letech studené války, je více méně iluzorní. Na druhou stranu je třeba říct, že předpoklad nefungování odstrašení vůči „*rogue states*“ je minimálně sporný. Na rozdíl od teroristů, kteří nemají mnoho co ztratit a navíc se již svým členstvím v teroristické organizaci přihlásili k boji (v našem případě vůči Spojeným státům), vedoucí činitelé „*rogue states*“ mají spíše zájem na udržení svých pozic.

Zamlžování rozdílu mezi preempcí a prevencí můžeme skutečně považovat za nešťastný důsledek americké bezpečnostní strategie. Nicméně klíčovým problémem je, že tento rozdíl byl do značné míry nejasný vždy. Mezi odborníky na mezinárodní právo nepanovala a nepanuje shoda v tom, jak oba pojmy právně ukotvit. Široce uznávané podmínky preempce stanovené v případě *Caroline* je extrémně těžké naplnit. Doyle tvrdí, že se podařilo identifikovat jediný případ, kdy byly tyto podmínky naplněny a to když Holandsko vyhlásilo 8. prosince 1941 válku Japonsku.⁵⁹ Můžeme však oprávněně podotknout, že cílem preempce by mělo být zlepšit pozici bránícího se, tím, že přistoupí k akci první. Tvrdit, že Holanďané nějak zásadně touto právně korektní akcí zlepšili svoji situaci je přinejmenším sporné. Pokud bude tedy právo na preemptivní sebeobranu definováno příliš striktně, ztratí podstatně svůj význam, neboť bude ohroženo tím, že legální zásah bude možný ve chvíli, kdy již nebude možné agresi zastavit. To koresponduje s Doylovým tvrzením, že *[p]reempce je motivovaná válkami, jejichž vypuknutí se očekává okamžitě, prevence těmi válkami, které, musí-li být vybojovány, je lépe vybojovat teď než později.*⁶⁰ Zároveň je na tomto místě oprávněně připomenout Freedmana a jeho poznámku, že *[p]reempce je více zoufalou strategií použitou v záru krize.*⁶¹ Preempce i prevence předcházejí nepřátelské akce protistrany. Přitom můžeme obecně tvrdit, že preempce je tím efektivnější, čím více se blíží prevenci. Rozdíl mezi preempcí a prevencí je tedy značně nejistý a zamlžený, za předpokladu, že od preempce očekáváme i adekvátní míru efektivity.

Další důležitou otázkou, na kterou se pokusím odpovědět je, zda preempce v NBS 2002 představuje novinku v americké bezpečnostní doktríně, jak často tvrdila část Bushových kritiků. Například

⁵⁸ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 15.

⁵⁹ Michael W. Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 16.

⁶⁰ Michael W. Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 55.

⁶¹ Lawrence Freedman, “Prevention, Not Preemption,” *The Washington Quarterly*. No.2 (2003): 107.

poslední národní bezpečnostní strategie prezidenta Clintona, Bushova předchůdce v Bílém domě, o možnosti preemptivních zásahů Spojených států výslovně nemluví. Stejně tak nemůžeme nalézt explicitní ukotvení preempce v předchozích Clintonových dokumentech, Národní bezpečnostní strategii pro nové století vydané v říjnu 1998 a aktualizované v prosinci 1999, stejně jako ve starších dokumentech z let 1994 až 1997. Nicméně to ještě neznamená, že by vláda Billa Clintona takovou možnost vylučovala. Například strategie z roku 1999 říká, *[p]rotivníci se mohou pokoušet použít balistické rakety dlouhého doletu, nebo nekonvenční prostředky, jako zbraně hromadného ničení, finanční destabilizaci, informační útoky, aby ohrozili naše občany a kritickou národní infrastrukturu v USA. Spojené státy budou jednat tak, aby odstrašily nebo předešly takovým útokům...*⁶² Podobně tvrdí autoři stejného dokumentu, že *[u]děláme vše, co můžeme, abychom odstrašili a předešli destruktivní a hrozící síly jako terorismus, použití ZHN, či narušení naší kritické infrastruktury...*⁶³ Clintonova strategie nespécifikuje prostředky a nezmiňuje se výslovně o využití síly. Nicméně takovou možnost ve spojení s prevencí rovněž nevylučuje. Taková situace by nás ve skutečnosti neměla překvapit. Vláda Spojených států může stěží dovolit protivníkům udeřit na USA v situaci, kdy má možnost takovému útoku předejít. Pokud by k tomu došlo, mohlo by to pro ni mít katastrofální politické důsledky. Prevence a to i s možným použitím síly je totiž dlouhodobou součástí americké strategie, Doyle například upozorňuje, že *[p]reventivní zatlačování (a potažmo prevence jako taková) se stala jádrem národní bezpečnostní doktríny přijaté Spojenými státy v NSC – 68.*⁶⁴

3.3. Irácká válka 2003 – případ Bushovy preempce?

Americká invaze do Iráku v březnu 2003 pouze půl roku po vydání NBS 2002 bývá označována za naplnění nové strategie a jasný preventivní zásah, neboť režim Saddáma Husajna nepředstavoval bezprostřední hrozbu pro Spojené státy. Domnívám se, že ve skutečnosti je však tato otázka mnohem složitější a diskutabilnější, přičemž zcela zásadní roli hraje vztah Spojených států a Iráku během více než deseti let, které americké invazi předcházely.

⁶² *National Security Strategy for a New Century* (Washington DC: White House, 1999), 16.

⁶³ *National Security Strategy for a New Century* (Washington DC: White House, 1999), 18.

⁶⁴ Michael W. Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 38.

Za pozornost stojí již samotný fakt, že Irák je v celém dokumentu zmíněn pouze jedinkrát, přičemž navíc ještě v souvislosti s válkou v zálivu v roce 1990. Na situaci Iráku se samozřejmě vztahují obecnější formulace NBS 2002, především ty, které mluví o problematice „*rogue states*“. Navíc v době vydání NBS 2002 již byla možnost amerického zásahu vůči Iráku poměrně široce diskutována. Proto se jeví, že v Iráku byla aplikována strategie preempce, respektive spíše prevence, neboť Irák poměrně nepochybně nepředstavoval okamžitou hrozbu národní bezpečnosti Spojených států.

Problém je však v tom, že Irák představoval v roce 2003 zcela specifický problém a můžeme se domnívat, že také situaci, kterou je jen těžko možné zobecnit, nebo očekávat v budoucnu. Pokud budeme zásah amerických ozbrojených sil v březnu 2003 chápat jako samostatný konflikt, můžeme skutečně velice snadno dospět k tomu, že se jednalo o naplnění doktríny preemptivních, nebo preventivních zásahů. Nicméně takové vnímání je podle mého názoru chybné, protože nepostihne vztah Spojených států a Iráku v jeho specifičnosti, ale naopak situaci příliš zjednoduší.

Mezinárodní koalice vedená Spojenými státy zasáhla proti Iráku poté, co irácké jednotky okupovaly v roce 1990 Kuvajt. Rada bezpečnosti reagovala přijetím rezoluce 660 požadující okamžité stažení a rezoluce 661, kterou byly na Irák uvaleny ekonomické sankce. Následovala řada rezolucí, kterou zakončila rezoluce RB 678 zmocňující členské státy k použití všech nezbytných prostředků. Kuvajt byl vojensky osvobozen během operace Pouštní bouře. Válku pak právně ukončila rezoluce RB OSN 687, tato rezoluce mimo jiné nařídila Iráku plné odzbrojení v oblasti zbraní hromadného ničení a vyhlásila zastavení nepřátelství (*cease-fire*)⁶⁵ mezi Irákem a členskými státy. Nicméně dodržování podmínek ze strany Iráku bylo vždy diskutabilní. Administrativa Billa Clintona proto neváhala proti Iráku několikrát nasadit sílu, přičemž v roce 1998 během masivní operace Desert Fox zaútočili americké a britské síly na více než 100 cílů, odpálily 325 raket Tomahawk z palub lodí a provedly 650 leteckých úderů.⁶⁶

Z výše nastíněných bodů vyplývá, že Spojené státy vlastně boj proti Saddámu Husajnovy zcela neukončily a neváhaly proti němu používat sílu v průběhu devadesátých let. Klíčový představitel

⁶⁵ RB OSN 687/1991, Výraz *cease-fire* můžeme přeložit jak jako zastavení nepřátelství, tak jako zastavení palby, v každém případě se však přikláním k tomu, že neodpovídá přechodu k mírovému stavu.

⁶⁶ Hugh Shelton, *Secretary of Defense and Chairman of the Joint Chiefs of Staff Briefing on Operation DESERT FOX* (US Department of Defence: December 19, 1998, <http://www.defenselink.mil/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1791>).

pozdější Bushovy administrativy v tomto období často požadovali ještě radikálnější postup proti Iráku. Pro Bushovu vládu tak Irák představoval spíše starý problém, který se během více než deseti let nepodařilo uspokojivě vyřešit. V roce 2003 nesáhla ani tak k naplnění doktríny preempce, ale k „dokončení rozdělané práce.“ Irák představoval velice specifický problém, jehož součástí byl více než desetiletý konflikt mezi oběma zeměmi a celá řada rezolucí RB, jejichž plnění ze strany Iráku bylo přinejmenším sporné. *Americké právní zdůvodnění také nikdy neoznačovalo právo na preemptivní sebeobranu jako právní základ pro válku, místo toho stanovovalo mnohem užší tvrzení, že Irák zásadně porušoval rezoluce Rady bezpečnosti OSN 678, 687 a 1441.*⁶⁷ Domnívám se, že irácký příklad představuje natolik specifickou a neopakovatelnou situaci, že ho nemůžeme považovat za ukázkou naplnění doktríny preemptivních úderů.

3.4. Shrnutí preempce

Bushova NBS 2002 je často kritizovaná za to, že zamlžuje rozdíl mezi preempcí a prevencí. Nicméně jak jsem ukázal výše, musíme k tomuto přistupovat nanejvýše opatrně. Především je třeba zdůraznit, že rozdíl mezi preempcí a prevencí byl značně nejasný vždy, pokud nebudeme preempci chápat opravdu v nejužším smyslu. Pravidla stanovená případem Caroline jsou velice striktní a i respektované zásahy, jako například izraelský útok proti Egyptu, který Khol označuje za *klasický příklad preempce*,⁶⁸ tyto pravidla podle některých právníků nenaplnily zcela.

Hodnotíme-li počátek irácké kampaně z roku 2003, která bývá označována za aplikaci nové Bushovy strategie, v kontextu vývoje vztahu USA a Iráku v letech 1990 až 2003, můžeme snadno dospět k názoru, že nám vlastně případ, kdy by Bushova administrativa sáhla k použití preempce, chybí.

Samotná možnost zasáhnout preemptivně vůči teroristům se mně jeví jako sporná. Přijměme logiku, že preemptivní zásah nastává v době mezi protivníkovým rozhodnutím zaútočit a samotnou realizací útoku. V případě teroristů se můžeme oprávněně domnívat, že již svým rozhodnutím stát se teroristy

⁶⁷ Harold Hongju Koh in Michael W. Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 110.

⁶⁸ Radek Khol a kol., *Koncept preemptivní sebeobran v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2005), 1.

přijímají i rozhodnutí zaútočit na svého protivníka. Tím pádem by byl jakýkoliv zásah vůči nim oprávněný.

Zároveň však musíme reflektovat, že se teroristé pravděpodobně nacházejí na území státu, který proti nim není schopen nebo ochoten zasáhnout. Proto Bushova vláda ve své strategii změnila význam preempce. Nicméně stále zachovávala její základní principy, Condoleezza Riceová zdůraznila ve svém projevu v Manhattan Institute 1. října 2002, že *preempce má být použita jen po tom, co byla vyčerpána ostatní opatření a principiálně v případech, kde může nastat závažná hrozba. Rovněž naznačila, že riziko čekání musí zdaleka převážit riziko akce.*⁶⁹ Domnívám se, že cílem nebylo vytvořit podmínky pro „imperiální zásahy USA“, ale oprávněně přizpůsobit koncept preemptivní sebeobranu na pozměněné bezpečnostní prostředí.

⁶⁹ Michael E. O'Hanlon, Susan E. Rice a James B. Steinberg, *The New National Security Strategy and Preemption* (Washington DC: Brookings Institution, 2002, http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2002/12terrorism_ohanlon/pb113.pdf) 8.

4. Unilateralismus a vztah k ostatním státům

Americký unilateralismus je označován za další podstatnou změnu, kterou Bushova NBS 2002 formálně ustanovila. Robert Jervis tvrdí, že *[v]jímaná potřeba preventivních válek je spojena s nezbytným unilateralismem Bushovy doktríny...*⁷⁰ V následujících podkapitolách se tedy pokusím rozebrat, jakým způsobem jsou multilaterální a unilaterální přístupy k řešení problémů americké bezpečnosti určeny v NBS 2002. Domnívám se, že je vhodné se přitom zaměřit také na některé další otázky, které jsou s tímto fenoménem spojeny.

Především je potřeba srovnat, jak se s problémem unilaterálních a multilaterálních přístupů vypořádávaly předchozí americké administrativy a zařadit tak NBS 2002 do širšího kontextu vývoje americké bezpečnostní politiky. Zodpovězení této otázky má význam i pro současnou debatu o budoucnosti zahraniční politiky Spojených států. Prezident Barack Obama vstoupil do Bílého domu s velkým očekáváním mezinárodního společenství a Obama sám dal najevo, že si přeje realizovat zahraniční politiku zásadně jinak než jeho předchůdce. 9. března 2009 v deníku Washington Post publikoval známý americký neokonzervativec Robert Kagan článek nazvaný příznačně *Zahraničně politická pokračování*. Kagan se domnívá, že Obamova administrativa nepřináší mnoho nového a mluví o Obamově Bushiánské zahraniční politice.⁷¹ Otázkou však je, zda se spíše nejedná o specificky americkou zahraniční politiku, jejíž základy jsou formovány americkou identitou a národními zájmy a která je do značné míry nezávislá na tom, kdo v daném období zastává úřad prezidenta Spojených států.

4.1. Unilateralismus a multilateralismus

Zcela zásadní otázkou, kterou se musím pokusit zodpovědět ještě před tím, než se budu věnovat problematice chápání unilateralismu a multilateralismu v americké zahraniční politice a specificky v NBS 2002, je, jak vlastně můžeme definovat unilateralismus, potažmo multilateralismus. Bez efektivní schopnosti zmíněné dva pojmy rozlišit, můžeme jen těžko pracovat s těmito koncepty.

⁷⁰ Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine," *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 373.

⁷¹ Robert Kagan, "Foreign Policy Sequels," *The Washington Post*, 9. března 2009.

David M. Malone a Yuen Foong Khong definují multilateralismus jako *spolupráci tří nebo více států v dané oblasti mezinárodních vztahů*. Unilateralismus naopak chápou jako *tendenci rozhodovat se k neúčasti v multilaterálním rámci, existujícím, či navrhovaném, nebo samostatné jednání při vypořádávání se s danou globální nebo regionální výzvou, raději než zvolení účastnit se kolektivní akce*.⁷² Definice unilateralismu použitá Malonem a Khongem se zdá být poněkud komplikovaná. Nicméně pro účely této práce a pochopení Bushova přístupu k multilateralismu je klíčový její zásadní prvek, multilateralismem rozumíme to jednání, kdy při řešení problému spolupracují alespoň tři státy.

Pokud přijmeme tuto definici multilateralismu, můžeme do značné míry konstatovat, že kritika Bushova unilateralismu, která se opět formovala především na případu invaze do Iráku, je do značné míry mylná. Bude proto vhodné tyto dvě kategorie ještě rozšířit a přidat třetí, kterou budeme označovat jako selektivní multilateralismus. Tímto pojmem budeme chápat spolupráci mimo institucionalizovaný mezinárodní rámec, který se vyhýbá kooperaci s některými členy mezinárodního společenství.

4.2. Tradice americké zahraniční politiky

Spojené státy zastávaly tradičně izolacionistickou zahraniční politiku. S několika výjimkami, jako byla účast na Versailleské mírové konferenci, nebo aktivní zahraniční politika Theodora Roosevelta, opustily USA izolacionismus až s druhou světovou válkou. Tato fakta jsou dobře známá, nicméně je užitečné připomenout, že americký izolacionismus byl provázen také tím, že Spojené státy jednaly v zahraničně politické oblasti spíše unilaterálně, většinou pak samozřejmě nejednaly vůbec. Jako příklad je možné uvést jeden z neznámějších kroků americké zahraniční politiky 19. století – vyhlášení Monroeovy doktríny. Přestože v době svého vyhlášení byla doktrína do značné míry závislá na souhlasu Velké Británie, která byla schopna kontrolovat světové oceány, její vyhlášení bylo jednostranným krokem Spojených států.

⁷² David M. Malone a Yuen Foong Khong, edit., *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives* (Boulder: Lynne Rienner, 2003), 2.

Tradice amerického izolacionismu leží již v jednom z klíčových dokumentů dějin Spojených států, poselství na rozloučenou prvního prezidenta George Washingtona. Washington se ve svém projevu, který zformuloval společně s dalším z klíčových zakladatelů Spojených států Alexandrem Hamiltonem, vyslovil pro to, aby se USA vyhýbaly účasti na trvalých aliancích, především s tehdejšími evropskými mocnostmi. V americké revoluci a procesu formování americké identity můžeme rovněž odhalit řadu faktorů, které dodnes formují americký přístup k multilateralismu. Především nesmíme opomínat specifické přesvědčení o americké výjimečnosti.⁷³ Vzhledem k formativnímu vlivu americké revoluce na národní identitu USA jsou rovněž Spojené státy velmi citlivé na otázku suverenity a její možné omezení mezinárodními právními normami. Jak připomíná Jervis, *[u]nilateralismus má rovněž hluboké kořeny v neseverovýchodních částech Republikánské strany, byl dobře zastoupen v Reaganově administrativě, vychází z americké politické tradice a byl součástí Bushova názoru před 11. zářím.*⁷⁴

Na druhou stranu je třeba připomenout, že Spojené státy se zasadily o vytvoření několika zásadních mezinárodních institucí, v jejichž rámci byl zakotven předpoklad multilaterálního řešení mezinárodních vztahů. Dobře známým příkladem je Společnost národů, o jejíž založení se zásadně zasadil americký prezident Woodrow Wilson, ačkoliv Spojené státy pro odpor Republikány ovládaného Senátu do Společnosti národů nevstoupily. Zcela zásadní a dodnes relevantní je pak vznik OSN po skončení druhé světové války, ke kterému by pravděpodobně nikdy nedošlo bez rozhodujícího podílu prezidenta Franklina Delano Roosevelta. Supervelmocenské soupeření v rámci studené války však vedlo k tomu, že Rada bezpečnosti OSN byla paralyzována, zatímco Valné shromáždění se v průběhu let stávalo stále více antiamerickým. Podpora OSN ze strany Spojených států proto logicky poklesla. *Veřejné mínění ve Spojených státech se během osmdesátých let stále silněji otáčelo proti OSN.*⁷⁵

Prezident Bush ve své předmluvě k NBS 2002 vyjádřil přesvědčení, že *Spojené státy jsou zavázány trvalým institucím jako Organizace spojených národů, Světová obchodní organizace, Organizace*

⁷³ Více např. Seymour M. Lipset, *American Exceptionalism: A Double Edged Sword* (New York: Norton, 1996).

⁷⁴ Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine," *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 374.

⁷⁵ Kishore Mahbubani, "The United Nations and the United State: An Indispensable Partnership," in *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives*, ed. David M. Malone a Yuen Foong Khong (Boulder: Lynne Rienner, 2003), 142. Počet Američanů, kteří se domnívali, že OSN „odvádí dobrou práci“ klesl z 55% v roce 1953 na 40% v roce 1978 a v roce 1985 dosáhl minima 28% viz. Gallup International, *United Nations*. <http://www.gallup.com/poll/116347/United-Nations.aspx>.

amerických států a NATO, stejně jako dalším dlouhodobým spojenectvím.⁷⁶ To samozřejmě neznamená, že by USA rezignovaly na možnost jednat unilaterálně. Naopak autoři NBS 2002 potvrdili, že [a]čkoliv se budou Spojené státy snažit trvale získávat podporu mezinárodního společenství, nebudou váhat jednat samy, pokud to bude třeba.⁷⁷ Taková formulace by nás však neměla překvapit. Jednak je nepravděpodobné, že se jakýkoliv stát seriózně vzdá svého práva jednat bez ohledu na ostatní, pokud nebude mít jinou možnost a pak je třeba připomenout, že takováto formulace je zcela konzistentní s tradicí americké bezpečnostní politiky. Věta, *Amerika musí být ochotná jednat sama tam, kde to její zájmy vyžadují*,⁷⁸ by asi nikoho nepřekvapila ve strategickém dokumentu prezidenta George W. Bushe, tato formulace se téměř neliší od předchozí. Nicméně ji nenajdeme v Bushově NBS 2002, ale v o tři roky starším dokumentu Clintonově. Bushova strategie z roku 2002 se totiž v tomto od Clintonovy příliš neliší. John Lewis Gaddis dokonce tvrdí, že *Bushova NBS se zdá energická, lépe řemeslně zpracovaná a neočekávaně více multilaterální, než její bezprostřední předchůdkyně*.⁷⁹

4.3. Koalice ochotných

Jak jsem naznačil výše, kritika Spojených států z ignorování multilaterálních postupů byla v mnoha případech mylná. Klasickým příkladem je počátek invaze do Iráku, kdy Bushova vláda získala podporu celé řady států, nicméně byla stejně kritizována za ignorování multilaterálních postupů. Právě v tomto bodě se dostáváme ke konceptu selektivního multilateralismu, kdy Spojené státy řeší problémy ve spolupráci s vybranou skupinou zemí.

Jedním z důvodů pro tento jev je možnost sledovat flexibilněji národní zájmy Spojených států. Rada bezpečnosti OSN, která má být primárně zodpovědná za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti je v mnoha případech neschopná tohoto dosáhnout. Jak upozorňuje Mahbubani, *[v]elká tichá konspirace, která obklopuje OSN od jejího vzniku je tichý souhlas všech hlavních mocností (včetně Sovětského svazu a Spojených států během studené války), že na tom budou lépe se slabší institucí. Po většinu své existence byla OSN ochromená, nikoliv nešťastnou náhodou, ale svým*

⁷⁶ *National Security Strategy of the United States of America – Preface* (Washington DC: Whitehouse, 2002).

⁷⁷ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 6.

⁷⁸ *National Security Strategy for a New Century* (Washington DC: White House, 1999), 4.

⁷⁹ John Lewis Gaddis, "A Grand Strategy of Transformation," *Foreign Policy*, No. 133 (Nov./Dec. 2002): 51.

designem.⁸⁰ Řešení problémů pomocí ad hoc seskupení je tradiční součástí americké zahraniční politiky. V již zmiňovaném Washingtonově projevu na rozloučenou varuje Washington před trvalými aliancemi, ale rovněž upozorňuje, že *[m]ůžeme bezpečně spoléhat na dočasná spojení v době mimořádné naléhavosti*.⁸¹

Sklon Spojených států k obcházení omezení, která by vyžadoval postup skrze institucionalizovaný multilateralismus OSN, je proto pochopitelný. *To co kritici často nazývají unilateralismem je často efektivním vedením*.⁸² Washington byl přesvědčen, že svět potřebuje americké vedení. Nejedná se o nový faktor vzniklý po 11. září, ačkoliv teroristické útoky na New York a Washington jistě posílily vnímání potřeby tohoto vedení. Nicméně o nutnosti obnovit americké vedení mluvil George W. Bush již před svým zvolením prezidentem a to přestože zahraniční politika nebyla jednoznačně Bushovou prioritou ve volbách roku 2000.⁸³ Americká mocenská pozice přirozeně vybízela k tomu, aby USA při sledování svých zájmů jednaly pokud možno efektivně, což vedlo k nechuti respektovat omezení institucionalizovaného multilateralismu a jeho nahrazování selektivním multilateralismem. Tento postup můžeme velice dobře vysvětlit neorealistickou teorií mezinárodních vztahů. Podle Kennetha Waltze *[s]i mocné státy mohou, a Spojené státy tak skutečně činí, o sobě myslet, že jednají v zájmu míru, spravedlnosti a dobra ve světě. Ale tyto pojmy budou definovány ve sklonu s mocným, což může být v konfliktu s preferencemi a zájmy ostatních. V mezinárodní politice vyvolává zdrcující moc odpor a vede ostatní ke snaze ji balancovat. S laskavým záměrem se Spojené státy chovají, a dokud nebude jejich moc přivedena alespoň ke zdání rovnováhy, budou chovat způsobem, který znepokojuje a straší ostatní*.⁸⁴ Nicméně ačkoliv by nás americká tendence k selektivnějšímu multilateralismu neměla překvapovat, je třeba poznamenat, že NBS 2002 se o této problematice vyjadřuje poměrně zdrženlivě.

⁸⁰ Kishore Mahbubani, "The United Nations and the United State: An Indispensable Partnership," in *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives*, ed. David M. Malone a Yuen Foong Khong (Boulder: Lynne Rienner, 2003), 143.

⁸¹ George Washington, *Washington's Farewell Address 1796* (Yale Law Scholl Avalon Project, http://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp).

⁸² Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine," *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 375.

⁸³ George W. Bush, *Acceptance Speech* (Republican National Convention: First Union Center Philadelphia, 2000)

⁸⁴ Kenneth N. Waltz, "America a Model for the World: A Foreign Policy Perspective," *Political Science and Politics*, Vol. 24, No. 4 (Dec., 1991): 669.

4.4 NATO

Severoatlantická aliance si zaslouží specifickou pozornost. Jednak se jedná o klíčovou organizaci pro zajišťování bezpečnosti samotné České Republiky, což má přirozeně příslušnou relevanci pro české prostředí. Zároveň je třeba reflektovat, že s vytvořením NATO se USA v mnohém rozešli s tradicí neúčasti ve stálých vojenských aliancích. NATO je často označováno jako náhradník OSN, tam, kde OSN není schopná nebo ochotná konat, jako tomu bylo v případě Kosova. Z hlediska naší definice multilateralismu je americká spolupráce v rámci Aliance jednoznačně multilaterálním postupem. Otázkou však zůstává, do jaké míry se NATO liší od selektivního multilateralismu, který je charakteristický pro ad hoc koalice.

Evropané mají často tendenci chápat vznik NATO jako vznik společné instituce, která měla zajišťovat kolektivní obranu. Nicméně toto chápání je podle mého názoru chybné. NATO jednoznačně vzniklo jako institucionalizovaný způsob, kterým se Spojené státy rozhodly chránit západní Evropu. Mimo jiné proto hrají Spojené státy v NATO rozhodující úlohu. Stanley Sloan vyjádřil americký vztah k NATO takto, *NATO poskytuje nástroj pro americké vedení ve světě*.⁸⁵

Osmá kapitola NBS 2002 poměrně široce rozebírá roli NATO pro americkou bezpečnostní politiku. Autoři strategie ocenili aktivování článku V. po 11. září 2001. Zároveň však jasně vyjádřili, že od NATO očekávají reformu. *NATO musí vyvinout nové struktury a schopnosti pro provádění nových misí za nových okolností*.⁸⁶ NBS 2002 především požadovala, aby NATO rozšířilo svojí působnost tak, aby bylo skutečně schopné zasahovat celosvětově, zatímco původní operační pole NATO stanovené v článku VI. Severoatlantické smlouvy tvořilo *území kterékoli smluvní strany v Evropě nebo Severní Americe, alžírské departementy Francie, území Turecka nebo ostrovy pod jurisdikcí kterékoli smluvní strany v severoatlantické oblasti severně od obratníku Raka*.⁸⁷ Takový požadavek samozřejmě reflektoval americký zájem na tom, aby byli alianční spojenci schopni efektivně pomoci Spojeným státům v zahraničí, přičemž po 11. září Washington předpokládal, že pokud bude potřebovat pomoc spojenců, bude to pravděpodobně mimo území Evropy či Severní Ameriky.

⁸⁵ Stanley R. Sloan, "US Perspectives on NATO's Future," *International Affairs*, No. 2 (Apr., 1995): 220.

⁸⁶ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 25.

⁸⁷ *Article VI. The North Atlantic Treaty*, (North Atlantic Treaty Organization Online Library, <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm#FN2>).

NBS 2002 se v otázkách spolupráce se Severoatlantickou aliancí nijak zásadně neodchyluje od dokumentů prezidenta Clintona. NATO je chápáno jako zásadní institucionální prvek pro multilaterální spolupráci Spojených států s ostatními zeměmi. Spolupráce v rámci NATO je vzhledem k charakteru členství v této organizaci přirozeně selektivní, jakkoliv NBS 2002 předpokládá nutnost rozšíření Aliance. *[Spojenci v NATO představují] země, které, jak Washington věří, mají politickou vůli, sdílené hodnoty a vojenskou sílu spolupracovat na vojenských operacích, pokud je třeba.*⁸⁸ Americký unilateralismus byl často spojován s rozhodnutím provést první fázi amerického zásahu v Afghánistánu mimo rámec NATO. Je dostatečně dobře známo, že USA k tomuto rozhodnutí vedlo přesvědčení, že technicky bude možné operaci provést lépe s nasazením vlastních sil, pouze s podporou poskytovanou na bilaterálním základě, především ze strany Velké Británie. Označovat takovéto rozhodnutí, za unilaterální je podle mého názoru sporné, neboť zásah v Afghánistánu v roce 2001 se těšil poměrně široké podpoře. USA tak nejednaly proti svým spojencům, pouze volily racionálnější způsob spolupráce, založený spíše na politické podpoře, než přímé vojenské účasti spojenců.

4.5. Rusko, Čína, India a možné velmocenské soupeření

Můžeme se pravděpodobně oprávněně domnívat, že část kritiky Bushovy NBS byla způsobena tím, že tento strategický dokument často otevřeně vyjadřoval to, co u jeho předchůdce bylo mnohdy skryto mezi řádky. Bushův přístup především v prvním volebním období odpovídal jeho slavnému projevu k absolventům vojenské akademie ve West Pointu 1. června 2002, *[n]ěkteří se domnívají, že je jistým způsobem nediplomatické nebo neslušné mluvit jazykem správného a špatného. Já nesouhlasím.*⁸⁹ Americká strategie tak například varovala, že *[Spojené státy] dávají pozor na možnou obnovu starých vzorců velmocenského soupeření.* Přičemž hned dále odkazovala na trojici významných států. *Několik potenciálních velmocí je nyní ve střední fázi vnitřních změn, nejdůležitější jsou Rusko, Indie a Čína.*⁹⁰

⁸⁸ Sophia Clément, "The United States and NATO: Selective Approach to Multilateralism," in *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives*, ed. David M. Malone a Yuen Foong Khong (Boulder: Lynne Rienner, 2003), 407.

⁸⁹ George W. Bush, *Graduation Speech at West Point*, (George W. Bush Presidential Center <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/print/20020601-3.html>).

⁹⁰ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 26.

Spojené státy tak naznačují cíl, jímž je udržení americké mocenské převahy i v dalších letech. Jedním z klíčových konceptů této snahy je *rovnováha moci, která preferuje svobodu*. Bushova strategie s tímto termínem operuje hned pětkrát, přičemž třikrát v předmluvě prezidenta Bushe. Zároveň je však tento koncept blíže nespecifikován a umožňuje tak poměrně široce interpretovat a spekulovat, co jím vlastně autoři strategie zamýšleli. Tento termín se jistě liší od klasické rovnováhy moci, se kterou operuje realistická tradice v mezinárodních vztazích. Joseph S. Ney ve svém článku *Omezení americké moci* ze zimy 2002 trefně pojmenoval poslední podkapitulu své stati *Rovnováha nebo hegemonie*.⁹¹ Domnívám se, že koncept *rovnováhy moci, která preferuje svobodu* se v tomto případě blíží spíše snaze o udržení americké hegemonie, nebo raději dominance, neboť je diskutabilní zda můžeme americkou pozici v mezinárodním systému v daném období označit za hegemonickou. Asi nejpřesněji je tento koncept vymezen v předmluvě NBS jako, *podmínky za kterých si všechny národy a společnosti mohou samy vybrat odměny a výzvy ekonomické a politické svobody*.⁹² Vychází tak v mnoha ohledech z amerického přesvědčení o nadřazenosti amerického politického a ekonomického systému tedy liberální demokracie a tržního hospodářství. Propojení tohoto konceptu s americkou dominancí můžeme nalézt v deváté kapitole NBS 2002. *[Aby Spojené státy uchovaly rovnováhu moci, která preferuje svobodu a aby] bojovaly s nejistotou a odpověděly na bezpečnostní výzvy, kterým čelíme, budou Spojené státy potřebovat základny a stanoviště i za hranicí západní Evropy a severovýchodní Asie, stejně jako dohody o dočasném rozmístění amerických sil ve vzdálených oblastech*.⁹³

Domnívám se, že v tomto navrženém postupu můžeme identifikovat dvě potřeby. Jednak se jedná o nutnost bojovat v odpovědi na teroristické útoky z 11. září s Al Kádíou mimo hranice USA. Dále však také o možný způsob jak kontrolovat vzestup jiných hráčů v mezinárodním systému. Zatímco o Rusku, které se do značné míry stále vzpamatovávalo z chaosu Jelcinovy éry se NBS 2002 vyjadřuje poměrně přátelsky a mluví o budování nových strategických vztahů⁹⁴ a o Indii se zmiňuje spíše okrajově,⁹⁵ čínskému vzestupu je věnována značná pozornost. Autoři NBS pak varují, že *[n]aše síly budou natolik silné, aby odradily potenciální protivníky od snahy o vojenské posílení ve snaze překonat, nebo*

⁹¹ Joseph S. Ney, "Limits of American Power," *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 4 (Winter, 2002-2003), 555.

⁹² *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), Preface.

⁹³ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 29.

⁹⁴ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 26.

⁹⁵ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 27.

*vyrovnat moc Spojených států.*⁹⁶ Tuto formulaci můžeme důvodně považovat za vzkaz určený především Číně, která v daném období nejvíce aspirovala na snahu vyrovnat se Spojeným státům.

⁹⁶ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 30.

5. Podpora demokracie

Šíření demokracie je považováno za fundamentální součást takzvané Bushovy doktríny, kterou měla NBS 2002 formalizovat. Samotné propojení Bushovy zahraniční politiky a podpory demokracie můžeme skutečně identifikovat poměrně jasně. Častou chybou však je předpoklad, že tento přístup k šíření demokracie vychází z filozofických pohledů neokonzervatismu a přináší zásadní změnu strategie Spojených států.

V následujících podkapitolách se budu věnovat základům amerického pohledu na podporu šíření demokracie, který opět vychází především z americké tradice, a stručně rozeberu propojení tohoto pohledu s teorií demokratického míru. Vzhledem k tomu, že propojení administrativy čtyřicátého třetího presidenta USA a neokonzervativců je jednou z nejpodstatnějších součástí „Bushova mýtu“ budu této problematice, s ohledem na naši problematiku, věnovat rovněž pozornost. Dále samozřejmě rozeberu to, jak se s podporou demokracie vypořádává samotná NBS 2002 a ukážu, že Clintonovy strategické dokumenty hovoří o potřebě šířit demokracii podobně a dost možná jí přikládají ještě větší pozornost.

5.1. Americká tradice a demokratický mír

Víra v liberální demokracii je mnohými Američany považována za klíčovou součást jejich národní identity. Demokracie se postupně objevuje jako zásadní koncept pro odlišení států v americké zahraniční politice. Například ve svém projevu 15. března 1941 ztotožnil prezident Franklin Roosevelt nedemokratické státy s nepřáteli USA.⁹⁷ Demokratická rétorika se pak stala zásadní součástí amerického arzenálu během studené války, bez ohledu na to, že Spojené státy neváhaly spolupracovat s různými nedemokratickými režimy v rámci boje proti komunismu, stejně jako během druhé světové války spolupracovaly se Sovětským svazem.

Důvody americké podpory demokratického vývoje v zahraničí shrnuje například strategie národní bezpečnosti z prosince 1999. *Moc našich demokratických hodnot a ideálů je oporou našeho vedení mezinárodního společenství. Při vytváření naší strategie si uvědomujeme, že šíření demokracie,*

⁹⁷ Franklin D. Roosevelt, *The Light of Democracy Must Be Kept Burning* (American History Documents <http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1940s/FDR%20Light%20of%20Democracy%20Speech,%201941.html>).

*lidských práv a respektu k zákonům nereflektuje pouze americké hodnoty, ale zároveň posiluje naši bezpečnost a prosperitu. Demokratické vlády více vzájemně spolupracují proti společným hrozbám, posilují svobodný obchod a udržitelný ekonomický rozvoj, podporují zákonnost a ochraňují práva svých občanů. Proto světový trend směřující k demokracii a tržní ekonomice podporuje americké zájmy. Spojené státy budou aktivně podporovat tento trend, zůstanou aktivně zapojeny ve světě, budou posilovat demokratické instituce a budovat společenství podobně smýšlejících států.⁹⁸ Tento přístup jednoznačně vychází z teorie demokratického míru, která velice zjednodušeně předpokládá, že demokratické státy mezi sebou neválčí, pokud se navzájem uznávají jako demokracie. Podle Michaela W. Doylea existují tři pilíře demokratického míru. *Demokratické vlády mají tendenci vytvářet zodpovědný vztah mezi vládou a voličem, především středovým voličem... Za druhé liberální principy přidávají výhled mezinárodního respektu... Mezinárodně je svoboda slova a efektivní komunikace přesných konceptů politického života v zahraničí nezbytná, aby založila a uchovala porozumění, na kterém závisí garance respektu... Za třetí se široce rozšířil „duch obchodu“ a vytváří pro státy stimul, aby podporovaly mír a snažily se odvrátit válku.⁹⁹**

Na univerzálnosti, správnosti a příčinách teorie demokratického míru nepanuje v odborném diskursu mezinárodních vztahů shoda. Například Sebastian Rosato kritizuje Doylea a tvrdí, že *[d]emokratické normy a instituce nejsou dostatečně spolehlivou příčinou opatrnosti a respektu a proto nemohou být příčinou míru mezi demokraciemi.¹⁰⁰ Henry Kissinger, jehož vliv na americkou zahraniční politiku je nepochybný, zpochybňuje celou teorii demokratického míru. *Vztah mezi demokracií a tržní ekonomikou – a mezi demokracií a mírovou zahraniční politikou – není zdaleka tak automatický, jak se obvykle tvrdí.¹⁰¹ Nicméně silným argumentem pro teorii demokratického míru je to, že existuje jen málo empirických případů, které by ji popíraly a pokud vezmeme v úvahu požadavek na to, že oba státy se musí jako demokracie respektovat, tak v zásadě žádné. Z našeho pohledu je pak klíčové to, že teorie demokratického míru je dlouhodobě respektovanou, byť rovněž zpochybňovanou součástí nejen vědeckého diskursu, ale rovněž amerického zahraničněpolitického vnímání mezinárodních vztahů. Není proto zásadně podstatné, zda spolu skutečně demokratické státy neválčí a zda demokracie posiluje bezpečnost a stabilitu ve světě, ale je podstatné, že takové přesvědčení dlouhodobě panuje v americké zahraničněpolitické elitě a ta ho reflektuje při formulaci politiky USA.**

⁹⁸ *National Security Strategy for a New Century* (Washington DC: White House, 1999), 4.

⁹⁹ Michael W. Doyle, “Three Pillars of the Liberal Peace,” *The American Political Science Review*, Vol. 99, No. 3 (Aug., 2005): 464.

¹⁰⁰ Sebastian Rosato, “Explaining the Democratic Peace,” *The American Political Science Review*, Vol. 99, No. 3 (Aug., 2005): 471.

¹⁰¹ Henry Kissinger, *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?* (Praha: BB Art, 2002), 62.

Na přínosnosti podpory demokracie panovala totiž ve Spojených státech do značné míry shoda. To neznamena, že se Republikáni a Demokráté shodli vždy na konkrétních postupech. Strana, jejíž prezident momentálně neobýval Bílý dům, měla přirozeně tendenci kritizovat tehdejší administrativu a navrhnout odlišná řešení. Nicméně s výjimkou realistů jako Kissinger byly demokracie a liberalismus považovány za zásadní faktory americké zahraniční politiky. John Ikenberry vystihl v mnohém podstatu tohoto problému. *Někteří prosazují demokracii, vládu zákona a lidská práva jako cíl sám o sobě. Jiní je vidí jako cestu pro rozšíření a zajištění obchodu a trhu, a další vidí nepřímý přínos pro národní bezpečnost. Ale to není nic nového. Ze směsi motivů a politik stále vychází smysluplný celek.*¹⁰² Demokracie se tak stala prostředkem i cílem americké zahraniční i bezpečnostní politiky, platformou na které se mohla většina americké politické elity shodnout.

5.2. Neokonzervativci, Bushova administrativa a demokracie

Propojení Bushovy vlády s neokonzervativní filosofií je běžnou součástí diskursu a objevuje se i v seriózních pracích. Například Jiří Pehe tvrdí, že *[v] politice USA převážila nakonec neokonzervativní doktrína o potřebě vývozu demokracie, třeba i s pomocí síly, coby bezpečnostně stabilizačního prvku, ačkoliv se v praktické rovině maskovala konkrétními obavami z údajného arsenálu zbraní hromadného ničení v rukou Saddáma Husajna.*¹⁰³ Tento krátký citát v podstatě shrnuje zásadní tvrzení, která jsou součástí fenoménu, jenž označuji jako *Bushův mýtus*. Jedná se o faktory, jejichž vztah k politice George W. Bushe je často citován, nicméně je do značné míry diskutabilní.

Nejprve se stručně zaměřím na problém neokonzervativizmu. Chybné, nebo přinejmenším silně diskutabilní, je tvrzení, že Bushova vláda byla neokonzervativní. Určit přesně, kdo ze členů administrativy byl neokonzervativcem, je metodologicky poměrně obtížné. Vzhledem k tomu, že to pro účely této práce není nezbytně nutné, vystačíme s jednoduchým postupem. Budeme vycházet z toho, že původ neokonzervativců můžeme nalézt v části Demokratické strany, která znechucena levicovým radikalismem 60. let začala podporovat Republikány.

¹⁰² G. John Ikenberry, "Why Export Democracy?" *The Wilson Quarterly*, Vol. 23, No. 2, (Spring, 1999): 65.

¹⁰³ Jiří Pehe, "Válka v Iráku: Ideologie versus realita." (přednáška Válka v Iráku a Evropská unie, Vysoká škola Veřejné správy a mezinárodních vztahů, 7. dubna 2006, <http://www.pehe.cz/prednasky/2006/valka-v-iraku-ideologie-versus-realita>).

Za „otce“ neokonzervatismu je považován Irving Kristol, podívejme se tedy, jak on sám tento směr definuje. Především musíme zdůraznit, že Kristol chápe roli neokonzervatismu primárně jako otázku domácí politiky, což může znít poněkud překvapivě, neboť dnes jsou neokonzervativci spojováni především s politikou zahraniční. Na rozdíl od klasických konzervativců jsou neokonzervativci podle Kristola tolerantnější k rozpočtovému deficitu, pokud napomůže ekonomickému růstu a neobávají se nárůstu federální vlády. S konzervativci se pak shodnou v důrazu na tradiční morální hodnoty. K zahraniční politice však Kristol říká: *V otázkách zahraniční politiky byli neokonzervativci v poslední době v centru zájmu médií. Je to překvapující, neboť neexistuje soubor neokonzervativních přesvědčení o zahraniční politice, pouze soubor postojů založených na historické zkušenosti.* Kristol podporuje patriotismus, odmítá „světovou vládu“ a na mezinárodní instituce, které by k ní mohly vést, se dívá s podezřením; státníci podle něj mají být schopni rozlišit přátele od nepřátel. Spojené státy pak mají podle Kristola sledovat národní zájem, který není ohraničen geograficky, ale je jím podpora demokracie.¹⁰⁴ Pokud se jen stručně podíváme na klíčové členy Bushovy administrativy, můžeme konstatovat, že nejvýznamnějšími neokonzervativci byly Paul Wolfowitz, v pro nás relevantním období první náměstek ministra obrany, a Lewis Libby personální ředitel pro viceprezidenta Cheneyho. Nicméně ministr obrany Rumsfeld i viceprezident Cheney byli tradičními konzervativci dlouhodobě spojenými s Republikánskou stranou, ačkoliv jsou často nesprávně označováni jako neokonzervativci.¹⁰⁵ Neokonzervativci totiž byli ztotožněni s jestřáby, nicméně všichni jestřáby v Bushově vládě nebyli nutně neokonzervativci.

Domnívám se, že pro spojení neokonzervativní ideologie a Bushovy vlády a přeceňování vlivu neokonzervativců na ni můžeme nalézt následující interpretaci. Neokonzervativci sami nevytvořili specifický soubor názorů na zahraniční politiku. Naopak byl jejich postoj k této oblasti součástí širšího spektra charakteristického pro velkou část amerických konzervativců. Neokonzervativci se tak shodli s vlivnými tradičními Republikány jako Rumsfeld, Cheney či Bush. Jak brilantně připomíná Jervis [t]i, kteří studovali problematiku [bezpečnosti a terorismu před 11. zářím] byli samozřejmě překvapeni načasováním a metodou útoků, ale nikoliv tím, že se staly. Tito lidé změnili své názory jen málo.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Irving Kristol, “The Neoconservative Persuasion,” *The Weekly Standard*, 25. srpna 2003.

¹⁰⁵ Více k problematice neokonzervatismu viz. např. Irwin Stelzer, edit. *Neoconservatism*. (London: Atlantic Books, 2004)., Alan Brinkley, “The Problem of American Conservatism,” *American Historical Review*, vol. 99, no. 2, (April, 1994): 409-429.

¹⁰⁶ Robert Jervis, “Understanding the Bush Doctrine,” *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 372.

Nicméně pro většinu veřejnosti a žurnalistů bylo 11. září šokem, který obrátil jejich pozornost k problematice bezpečnosti. Vzniklo tak nedorozumění, jehož důsledkem byl pocit, že existuje specifická zahraniční politika neokonzervativců, která se zásadně liší od zbytku americké tradice a kterou se řídí Bushova vláda.

Druhým diskutabilním prvkem „Bushova mýtu“ je to, co Pehe nazval potřebou vyváženosti demokracii. Tím jak přesně je podpora demokracie ve světě vnímána v NBS 2002 se budu zabývat později. Nicméně pokud se zaměříme na Bushovu zahraniční politiku jako takovou, zjistíme, že opět nalezneme jediný příklad, kdy můžeme přímo mluvit o vývozu demokracie. Kromě invaze do Iráku, jejíž specifičnost jsem již probral v předchozích kapitolách, nám chybí příklady toho, že by Bushova vláda podporovala šíření demokracie více, než bylo obvyklé u jeho předchůdců. Naopak Spojené státy neváhaly jednat, byť omezeně, s nedemokratickými režimy jako Severní Korea, či udržovat korektní vztahy s Čínou, přestože ji vnímaly nejen jako nedemokratický stát, ale rovněž jako hrozbu pro USA. Spojené státy se seriózně nepokusily o politiku změny režimu v Iránu, Severní Koreji, či Sýrii. Přes někdy bojovnou rétoriku zůstaly u vyjednávání, či osvědčeně nepříliš úspěšných ekonomických sankcí, po vzoru Billa Clintona. Jervis, který vytvořil jednu z nejlepších analýz Bushovy doktríny, sám přiznává, že *[j]e možné, že zveličuji a že to co vidíme je především propracované odůvodnění pro svržení Saddáma Husajna, které bude mít dále málo relevance.*¹⁰⁷ Domnívám se, že právě v tomto bodě Jervis vystihl podstatu problému hodnocení Bushovy doktríny. Bushova doktrína je příliš úzce spojena s Irákem a kromě této nepochybně extrémně významné události pro ni nemáme mnoho dalších podkladů.

5.3. NBS 2002 – podpora demokracie jako ústřední bod?

Autoři americké bezpečnostní strategie ze září 2002 tvrdili, že Spojené státy *[b]udou aktivně pracovat na tom, aby přinesly naději demokracie, rozvoje, tržního hospodářství a svobodného obchodu do každé části světa.*¹⁰⁸ Takový cíl by byl zcela nepochybně velice ambiciózní. Gaddis považuje šíření

¹⁰⁷ Robert Jervis, “Understanding the Bush Doctrine,” *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No.3 (Fall, 2003): 365.

¹⁰⁸ *National Security Strategy of the United States of America – Preface* (Washington DC: White House, 2002).

demokracie za ústřední část NBS 2002.¹⁰⁹ Nicméně význam, který Bushova strategie přikládá podpoře demokracie a tržního hospodářství si zaslouží rozebrat podrobněji. Přitom je vhodné chápat problematiku tržního hospodářství společně s problematiku demokracie. Americká tradice vychází ze svobodného obchodu, omezení amerických obchodníků ze strany Velké Británie patřilo mezi zásadní příčiny revoluce a po vybudování vlastního průmyslu pod ochranou celního protekcionismu během 19. století, se Spojené státy obrátily k celosvětové podpoře volného obchodu.

Domnívám se, že význam podpory demokracie v NBS 2002 je poněkud nadceňován. Především chápeme-li tento dokument v kontextu americké demokratické tradice a obdobných strategií vydávaných Bushovými předchůdci a především Billem Clintonem. Hodně nám napoví už jen to, že demokracie je v celém dokumentu zmíněna pouze ve 32 případech. To je dokonce méně než ve strategii George H. W. Bushe z roku 1991, kde můžeme nalézt 52 odkazů na demokracii.¹¹⁰ Poslední Clintonova strategie vydaná v prosince 2000, pouze měsíc před odchodem prezidenta z úřadu obsahuje dokonce 199 případů.¹¹¹ I když vezmeme v úvahu, že Bushova NBS 2002 je nejkratší národní bezpečnostní strategií od konce studené války, stále je relativní výskyt odkazů na demokracii nižší než v dokumentech Bushe staršího a Clintona.

To samozřejmě neznamená, že by bylo možné význam chápání šíření demokracie jako klíčového prvku americké bezpečnostní politiky podceňovat. Nicméně v kontextu NBS byl spíše zastíněn nově zdůrazňovanou hrozbou terorismu. Přesto si Bushova strategie rétoriky klade za cíl *učinit svět nejen bezpečnějším, ale lepším.., [přičemž tímto cílem má být] politická a ekonomická svoboda, mírové vztahy s ostatními státy a respekt k lidské důstojnosti.*¹¹² Autoři Bushovy administrativy si tak kladou do značné míry idealistický úkol, a přestože se často hlásí k realistickému přístupu k zahraniční politice, v tomto se s ním spíše rozcházejí.¹¹³ Idealistický důraz na lidská práva a demokracii jako součást americké bezpečnostní politiky však není nic nového. Velký význam jim přikládal Jimmy Carter, Ronald Reagan neváhal označit nedemokratický Sovětský svaz jako říši zla a lidská práva a demokracie byly rovněž součástí Clintonovy politiky. Bez ohledu na tuto rétoriku spolupracovaly

¹⁰⁹ John Lewis Gaddis, "A Grand Strategy of Transformation," *Foreign Policy*, No. 133 (Nov./Dec. 2002): 50-57.

¹¹⁰ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: White House, 1991).

¹¹¹ *National Security Strategy for the Global Era* (Washington DC: White House, 2000).

¹¹² *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: White House, 2002), 1.

¹¹³ Viz. Michael J. Mazzar, "George W. Bush, Idealist," *International Affairs*, Vol. 79, No. 3 (May, 2003): 503-522.

americké administrativy se státy, jejichž demokratičnost a přístup k lidským právům byl minimálně diskutabilní. Doktríny, strategické dokumenty a rétorika se tradičně jistým způsobem odlišovaly a musely odlišovat od reálné politiky.

Pokud se na postupy, která NBS 2002 navrhuje pro šíření demokracie, podíváme podrobněji, zjistíme, že jsou dokonce velice konzistentní s opatrným přístupem k reálné mezinárodní politice. Termín změna režimů nenajdeme v celém dokumentu ani jednou. Strategie se omezuje na spíše vágní výroky, jako *můžeme povzbudit změnu*.¹¹⁴ Jednotlivé navržené postupy mají ještě méně společného s někdy akcentovanou, takzvanou politikou změny režimů (Regime Change Policy). Autoři strategie mluví o čtyřech typech postupů: *Budeme čestně mluvit o porušování nezcizitelných lidských práv a využívat přitom náš hlas i hlasovací právo v mezinárodních institucích... Používat naši zahraniční pomoc k podpoře a rozvíjení svobody těch, kteří o ní nenásilně bojují... Učiníme svobodu a rozvoj demokratických institucí klíčovým tématem bilaterálních vztahů... Vyvineme zvláštní úsilí k podpoře svobody víry*.¹¹⁵ V těchto bodech viditelně chybí možnost prosazování demokracie silou. Autoři strategie dokonce ani neoperují s možností využití amerického vlivu v mezinárodních institucích a raději volí opatrnější termíny.

Podpora demokracie je nepochybně součástí americké bezpečnostní doktríny. V kontextu zvýšení zájmu o bezpečnost po 11. zářím však někdy autoři zapomínali, že je především naprosto tradiční součástí americké politiky, neboť demokracie je vlastně zásadní součástí americké identity. Bushova vláda v NBS 2002 nepředstavuje z tohoto pohledu nic nového. Politika změn režimů v ní není v podstatě ani naznačena a je konstrukcí vzniklou spojením NBS 2002 a invaze do Iráku. Vztah těchto dvou fenoménů je zásadní a zdá se, že právě propojení těchto dvou fenoménů konstruovalo identitu NBS 2002, tak jak je vnímána, ačkoliv pro většinu zásadních bodů, které jsou jí přikládány, nacházíme jen málo zdůvodnění v dokumentu samotném.

¹¹⁴ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: White House, 2002), 3.

¹¹⁵ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: White House, 2002), 4.

6. Bushův mýtus

Během toho jak vznikala tato práce a jak se bádáním v hermeneutickém kruhu vyvíjelo moje chápání zkoumané problematiky, jsem se rozhodl do ní oproti původnímu projektu zařadit navíc následující kapitolu. V předchozích kapitolách věnovaným jednotlivým klíčovými tematickým problémům se mnohokrát ukázalo, že George W. Bush přes to, jak je obecně vnímán, stanovoval a do značné míry i realizoval bezpečnostní politiku, která byla v zásadě konzistentní s americkou tradicí a identitou. I přes přelomové události 11. září zůstalo v americké bezpečnostní doktríně více stejného než rozdílného. Proto se na následujících stránkách budu věnovat fenoménu, který jsem se rozhodl označovat jako Bushův mýtus.

Před tím, než se vůbec budu moct zabývat problematikou Bushova mýtu, se musím nejprve pokusit pokud možno výstižně definovat, co pod tímto termínem myslím. Když prezident George W. Bush opouštěl Bílý dům, byl označován za jednoho z nejhůře vnímaných prezidentů od konce druhé světové války.¹¹⁶ Jeho nástupce demokrat Barack Obama mohl svojí volební kampaň do značné míry budovat na tom, že se snadno distancoval od svého předchůdce. Americká zahraniční politika pod vedením Bushovy administrativy se do obecného povědomí mnohých zapsala jako primárně zaměřená na vojenská řešení problémů, vedoucí nebo usilující o vedení preventivních válek, unilaterální a ignorující mezinárodní organizace, zatímco od Bushova nástupce se očekává, že tuto politiku radikálně přehodnotí.¹¹⁷

Nicméně na základě předchozích kapitol se můžeme domnívat, že Bushova politika zdaleka nebyla pouze taková, jak ji vnímají její kritici. Koneckonců, zatím se zdá, že Bushův nástupce Obama v mnohém v bezpečnostní politice navazuje na plány vytvořené ještě za předchozí administrativy, o čemž svědčí i setrvání Roberta Gatese v úřadu ministra obrany. Následující podkapitoly se tedy pokusí zaměřit na fenomén Bushova mýtu. Ten chápu jako rozdíl mezi negativním vnímáním Bushovy bezpečnostní politiky a tím jaká tato politika reálně byla, samozřejmě včetně toho, jak byla rámcově stanovena v jednotlivých strategických bezpečnostních dokumentech včetně NBS 2002. Vnímání NBS

¹¹⁶ Viz. Gallup. *Presidential Approval Ratings -- Gallup Historical Statistics and Trends*.

<http://www.gallup.com/poll/116677/Presidential-Approval-Ratings-Gallup-Historical-Statistics-Trends.aspx>

¹¹⁷ K tomu jak byla Bushova politika chápána viz. např. Antonín Rašek a kol., *Bezpečnostní prognózy a realita* (Praha: FSV UK, 2006), 14-15.

2002 byla totiž podle mého názoru silně ovlivněno tím, že strategie se stala jednou ze zásadních součástí onoho Bushova mýtu.

6.1. První kroky

Samostatnou součástí Bushova mýtu je již osoba prezidenta samotného. Mnozí Bushovi kritici považovali presidenta za téměř přihlouplého, bez většího rozhledu nebo schopností a v zásadě takřka nekompetentního vykonávat úřad. V souladu s tímto přesvědčením pak mohli snadno odmítat a kritizovat Bushovu politiku. Přitom se často domnívali, že Bush sám ani není tím, kdo o této politice rozhoduje. Tato úloha měla patřit viceprezidentu Cheneymu, ministru obrany Rumsfeldovi, nebo skupině neokonzervativců, jejímž určením se Bushovy kritici většinou příliš nenamáhali. Jak ukazuje Rothkopf na základě rozhovorů s mnohými členy administrativy i dalšími osobami, které měli možnost s prezidentem spolupracovat, *[Prezident není obal bez jakéhokoliv obsahu.] to on zcela jasně není a ti, kteří s ním pracovali, včetně návštěv zahraničních hodnostářů, prezentují ostře odlišný obraz prezidenta jako angažovaného, inteligentního a vysoce kompetentního.*¹¹⁸ Takový obraz prezidenta by nás samozřejmě neměl příliš překvapovat. V žádném případě se nedomnívám, že George W. Bush neudělal během svých dvou funkčních období řadu chyb. Ale je velice nepravděpodobné, že osoba tak nekompetentní, jako ta, za kterou Busha jeho kritici považovali, by se mohla stát prezidentem Spojených států. Za zmínku stojí už jen to, jak si George Bush vedl během kampaně v debatách s viceprezidentem Gorem, neboť po těchto debatách se jeho volební preference zlepšily.¹¹⁹

Bushova politika byla silně kritizovaná především v Evropě, za to, že Spojené státy neratifikovaly Kjótský protokol, statut Mezinárodního trestního soudu (ICC), či odstoupily od smlouvy ABM omezující rozmístění systémů obrany proti balistickým raketám. Nicméně ve skutečnosti se v tomto Bush odklonil od Clintona jen nepodstatně. Pokusím se to ukázat na příkladu ICC. Už během vyjednávacího procesu vedeného Clintonovu administrativou se USA snažily o vytvoření specifické instituce, financované pouze jejími členskými státy a nikoliv OSN, zachování možnosti států určit, které informace nebudou v zájmu národní bezpečnosti poskytnuty ICC a další řadu omezení nově

¹¹⁸ David J. Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American Power* (New York: Public Affairs, 2005), 426.

¹¹⁹ D. Sunshine Hillygus a Simon Jackman, "Voter Decision Making in Election 2000: Campaign Effects, Partisan Activation, and the Clinton Legacy," *American Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 4 (Oct., 2003), 588.

vznikajícího soudního dvora.¹²⁰ Delegation Spojených států hlasovala proti přijetí Statutu Mezinárodního soudního dvora, tak jak byl schválen.¹²¹ Prezident Clinton nakonec 31. prosince 2000, tedy polední den, kdy tak bylo možné učinit, smlouvu podepsal, nicméně zároveň nedoporučil svému nástupci, aby smlouvu předložil Senátu k ratifikaci.¹²² Jak můžeme vidět, Clintonova politika vůči ICC byla přinejmenším zdrženlivá. Bushova vláda sice k ICC zaujala ještě chladnější postoj, nicméně na druhou stranu projevila ochotu podporovat ICC například v otázkách spojených s událostmi v súdánském Dárfúru.¹²³ Dovolím si tvrdit, že Bushova vláda sice zaujala vůči ICC mírně rezervovanější politiku než Clintonova, ale tento rozdíl nebyl zásadní. Podobně pak můžeme charakterizovat pozici USA ke Kjótskému protokolu. Přestože je obecně Bushova politika vnímána jako diametrálně odlišná od Clintonovy, zdroj tohoto vnímání musíme hledat jinde.

6.2. 11. září a dál k válce s terorismem

Teroristické útoky z 11. září představují podstatnou součást vnímání Bushovy bezpečnostní politiky. Především proto, že obrátily pozornost veřejnosti a žurnalistů k bezpečnostní problematice. Americká bezpečnostní politika se tak stala široce sledovanou. To samozřejmě neznamená, že by události jako invaze do Iráku nebo Afghánistánu prošly bez povšimnutí, kdyby nedošlo k 11. září. Nicméně větší pozornost věnovaná bezpečnostní problematice ovlivnila jejich chápání. Ještě zřetelněji je to vidět právě na vnímání bezpečnostních dokumentů Bushovy administrativy, jako NBS 2002. Zatímco NBS 2002 je často citovanou, na referenci Clintonových národních bezpečnostních strategií narazíme při zkoumání bezpečnostní problematiky jen zřídka. Význam těchto dokumentů totiž v mnohém prameni z jejich vnímání a je konstruován sociálně, přičemž má spíše nepodstatný materiální základ. Vzhledem k menšímu významu, který byl bezpečnostní police přikládán během Clintonovy vlády, byl význam jeho dokumentů rovněž menší. Dovolím si tvrdit, že pokud by Bushova strategie z roku 2002 zcela zopakovala slova Clintonovy strategie z roku 2000, byla by tato slova vnímána podstatně odlišně.

¹²⁰ Více viz. Fen O. Hampson, *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder* (Oxford a New York: Oxford University Press, 2002), 71-72.

¹²¹ Viz. International Criminal Court, *Statute of Court Adopted by Non-Recorded Vote of 120 in Favour, 7 Against, 21 Abstentions* <http://www.un.org/icc/pressrel/lrom22.htm>

¹²² William J. Clinton, "The Right Action," *New York Times*, 1. ledna 2001.

¹²³ Michael Abramowitz a Colum Lynch, "Darfur Killings Soften Bush's Opposition to International Court," *The Washington Post*, 12. října 2008.

Teroristické útoky na New York a Washington nepochybně změnilы způsob, kterým se mnoho lidí dívalo na bezpečnostní problematiku. Nicméně negativní pohled na Bushovu zahraniční a bezpečnostní politiku, který se přenesl i na vnímání jeho strategických bezpečnostních dokumentů, podle všeho vznikl později. Na přelomu roku 2001 a 2002 publikoval přední americký odborník na mezinárodní vztahy Stephen Walt v časopise *International Security*, jednom z nejprestižnějších v oboru, stať *Beyond bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy*, ve které mimo jiné píše, že *president, jehož původní přístup k zahraniční politice byl rozhodně unilateralistický je dnes z velké části posuzován za svojí schopnost shromáždit bezprecedentní stupeň mezinárodní spolupráce.*¹²⁴ Přitom v tu dobu již probíhaly bojové operace v Afghánistánu. Ty byly později kritizovány jako unilateralistické, neboť USA nevyužily nabídky pomoci od spojenců, ale do bojových operací zapojily z taktických a technických důvodů ve větší míře pouze Britы. Jak však ilustruje Waltův článek, Bushova vláda nebyla zdaleka vnímána takto negativně na přelomu let 2001 a 2002.

6.3. Irák a změna pohledu na Bushe

Domnívám se, že kořeny negativního pohledu na Bushovu bezpečnostní politiku leží právě v době, kdy probíhala diskuze o možném americkém zásahu proti režimu Saddáma Husajna. V zásadě ve stejné době rovněž vznikala Národní bezpečnostní strategie 2002. Není třeba připomínat, že americký plán na svržení Saddáma Husajna se setkal se širokým odporem v mnoha státech, především ze strany Francie a Německa. V kontextu pozdějšího odporu vůči válce, včetně úspěchu Baracka Obamy, který svůj vzestup do značné míry založil na svém negativním postoji, vůči americkému angažmá v Iráku, je občas přehlížena široká americká podpora, kterou mělo svržení Husajnova režimu na počátku kampaně. Rezoluce Kongresu opravňující prezidenta k použití vojenské síly vůči Iráku v souladu s War Powers Resolution z roku 1973 byla v říjnu 2002 schválena oběma komorami Kongresu bez větších problémů. Výsledek hlasování ve Sněmovně reprezentantů vyzněl 296 hlasů pro a 133 proti. V Senátu se proti použití síly postavilo pouze 23 senátorů, zatímco 77 senátorů, včetně mnoha demokratů, vojenský zásah podpořilo.¹²⁵

¹²⁴ Stephen M. Walt, "Beyond bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy," *International Security*, Vol. 26, No. 3 (Winter, 2001-2002), 63.

¹²⁵ Text Rezoluce 114 a výsledky hlasování je možné nalézt na webových stránkách knihovny Kongresu <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/D?d107:114:./list/bss/d107HJ.lst:@@R|TOM:/bss/107search.html>

Nehodlám se pouštět do hodnocení smysluplnosti americké invaze do Iráku. Poměrně s jistotou můžeme tvrdit, že se Bushova vláda dopustila řady chyb při plánování a realizaci zásahu, které posílily negativní pohled na něj, a zkomplikovaly situaci v zemi po oficiálním skončení válečných operací. Jen jako příklad uvedme nedostatečný počet amerických sil, které si sice díky obrovské palebné síle poradily s odporem irácké armády, ale nestačily na zajištění bezpečnosti v zemi. Podobně nešťastné se zdá být rozpuštění irácké armády. Velice trefně charakterizovala význam Iráku zpráva komise vedené bývalým ministrem zahraničí Jamesem A. Bakerem a kongresmanem Lee H. Hamiltonem, *Irák je vrchol programu americké zahraniční politiky, ovlivňuje, jak jsou Spojené státy vnímány v regionu a ve světě*.¹²⁶

Irák se stal ústředním bodem vnímání americké politiky a základem toho co označuji jako Bushův mýtus. Naprostá většina charakteristik, která je přikládána Bushově bezpečnostní politice a rovněž NBS 2002 má své kořeny v americké invazi do Iráku a době, která ji bezprostředně předcházela. Tuto problematiku jsem již stručně nastínil v kapitolách předchozích. NBS 2002 je mnohdy vnímána jako dokument ustanovující preventivní války jako americkou doktrínu. Domnívám se, že tato identita NBS 2002 byla zformována právě tím, že byla zveřejněna těsně před invazí do Iráku a mezi oběma existuje přímé spojení. Toto spojení však není kauzální v tom smyslu, že by Bushova vláda nejprve zpracovala NBS 2002 a vytvořila v ní doktrínu preventivních válek a následně podle této doktríny zasáhla v Iráku. Kauzalitu zde ani nalézt nemůžeme, neboť oba jevy jsou vzájemně částečně provázané. Zároveň však musíme reflektovat existenci složitých vztahů mezi těmito a celou řadou dalších fenoménů, jako je historický vývoj vztahů Spojených států a Iráku v letech 1991 až 2003, pocit Američanů, že „nedokončení rozdělané práce“ v podobě neschopnosti eliminovat Bin Ladina před 11. zářím přispělo k úspěchu útoků na New York a Washington a že vztah vůči nepřátelům USA by měl být dořešen, nebo široce akceptované přesvědčení, že Irák se zcela nezbavil zbraní hromadného ničení.

6.4. Bushův mýtus a americká hegemonie

Chomsky tvrdí, že [v] září 2002 Bushova administrativa uveřejňuje plán Národní bezpečnostní strategie. Ten deklaruje právo vojenského zásahu v případě jakéhokoliv ohrožení nedotknutelné

¹²⁶ James A. Baker a Lee H. Hamilton edit., *Iraq Study Group Report* (Washington DC: United States Institute of Peace, 2006), 9

*americké hegemonie....*¹²⁷ Dále pak Chomsky vidí přímý vztah mezi touto strategií a americkým zásahem v Iráku. [Z] Iráku se stal modelový případ, na který byl uplatněn zcela nový koncept použití síly a moci.¹²⁸ Jak jsem ukázal dříve, problematika Iráku byla mnohem složitější a pokud je vnímána komplexně, nemůžeme jí považovat za ukázkou použití nového konceptu. Pokud takový koncept vůbec dokážeme nalézt, tak ho není správné označovat za nový. Naopak se jedná o reflexi, případně rozvinutí tradičních amerických postupů a postojů. K ozbrojeným zásahům vůči Iráku docházelo po celá devadesátá léta.

Sporná je však již samotná existence konceptu, o kterém mluví Chomsky. Jako argument pro jeho podporu existuje pouze jediný případ a to je právě Irák. Na základě předchozího rozboru této problematiky však narážíme na nedostatečnost takovéto argumentace. Oprávněně se tedy musíme zamyslet nad tím, zda nějaký takový koncept vůbec existoval. Je poměrně pravděpodobné, že pokud by Bushova administrativa skutečně s nějakým takovým konceptem pracovala, pokusila by se o jistý způsob jeho aplikace i na ostatní státy, označované jako „osa zla“ tedy v první řadě na Severní Koreu a Irán.¹²⁹ Bushova administrativa k těmto státům samozřejmě nezaujala přátelský nebo benevolentní postoj. Nicméně k žádnému uplatnění nového konceptu použití moci nedošlo. Přitom podle všeho představoval Irán a Severní Korea pro Spojené státy minimálně stejné riziko jako Irák. Proti tomu je možné legitimně argumentovat tím, že Bushově vládě došly síly po tom, co se situace v Iráku zkomplikovala a nemohla tudíž přistoupit k dalšímu mocenskému zásahu. Nicméně vojenská fáze svržení Husajnova režimu je obecně považována za brilantní, americké ozbrojené síly rychle eliminovaly iráckou armádu bez větších problémů i ztrát. Dlouhodobá okupace a snaha o stabilizaci si pak vyžádaly mnohem větší zdroje a skutečně limitovaly možnost USA použít sílu. Na druhou stranu se dnes obecně předpokládá, že Spojené státy podcenily náročnost poválečného působení v Iráku. Pokud tedy Bushova administrativa v době zveřejnění NBS 2002 pracovala s konceptem preventivních válek a zároveň nepředpokládala nutnost masivního zapojení do stabilizace zemí, ve kterých vojensky svrhne nepřátelské režimy, pak by měla mít připraveny plány, pro další postup vůči svým protivníkům. Podle všeho však žádné konkrétní plány útoku na Irán, který se jako sused Iráku přímo nabízel jako další cíl, neexistovaly.

¹²⁷ Noam Chomsky, *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládu* (Praha: Mladá Fronta, 2006), 11.

¹²⁸ Noam Chomsky, *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládu* (Praha: Mladá Fronta, 2006), 11.

¹²⁹ Viz. George W. Bush, *State of the Union Address 2002* (George W. Bush Presidential Center, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>, 6. 4. 2009)

Domnívám se, že důvod proto je v zásadě prostý a snaha identifikovat složitosti celého procesu pak může vést spíše k zamlžení jednoduchého zdůvodnění. Přitom toto zdůvodnění dále nabízí i další možnosti z hlediska teorie a pochopení fungování americké zahraniční politiky a procesů, ve kterém jsou dlouhodobé strategie vytvářeny a pak uváděny do praxe. Příklad NBS 2002, stejně jako dalších strategických dokumentů nám totiž ukazuje, že vláda většinou dlouhodobé strategie nemá a jejich vytváření se vyhýbá. Většina rozhodnutí je mnohem více než nějakou dlouhodobou kodifikovanou strategií ovlivněna momentální situací a jsou často přijímána ad hoc, tak jak to vyhovuje potřebám a odpovídá možnostem, které má Bílý dům momentálně k dispozici.¹³⁰

6.5. Shrnutí

Jak jsem ukázal výše, začal postupně v průběhu roku 2002 vznikat fenomén, který označuji jako Bushův mýtus. Tento fenomén je úzce spojen s odporem vůči válce v Iráku. Ačkoliv se kampaň těšila v zásadě velice silné podpoře v USA, i zde existovalo mnoho lidí, kteří s ní nesouhlasili, včetně mnoha politiků a odborníků na mezinárodní vztahy. V ostatních státech byla obecně vzato podpora ještě menší. Průzkum Gallup International ukázal, že v zemích EU se proti vojenskému zásahu v Iráku za jakýchkoliv podmínek, včetně zásahu sankcionovaného RB OSN, stavělo od 39% dotázaných v Irsku po 74% ve Španělsku.¹³¹ Spojení mezi NSB 2002 a Iráckou válkou se tak přímo nabízelo. Vnímání Bushovy zahraniční politiky tak bylo determinováno do značné míry právě postojem k Iráku, který se stal součástí identity Bushova prezidentství.

Ačkoliv další kroky Bushovy administrativy ukazují, že Irák není možné považovat za příklad ustanovení nového konceptu americké zahraniční politiky, v pohledu na Bushovo prezidentství tento pohled přetrvává. Zdá se, že k tomu vede především podcenění tendence amerických administrativ, a můžeme se domnívat, že vlád obecně, ačkoliv to by si přirozeně zasloužilo další výzkum, nevytvářejí dlouhodobé strategické plány, ale problémy řešit především ad hoc, tak jak přicházejí různé podněty.

¹³⁰ K podobnému závěru dospěla i ministrem obrany zřízená U.S. Commission on National Security, viz. Gary Hart a Warren D. Rudman, edit. *Road Map for National Security: Imperative for Change* (The U.S. Commission on National Security/21st Century, 2001, <http://govinfo.library.unt.edu/nssg/PhaseIIIFR.pdf>), 48.

¹³¹ Více viz. Gallup International, *Iraq Poll 2003*, <http://www.gallup-international.com/ContentFiles/survey.asp?id=10> 6.4.2009.

Americká zahraniční politika za Bushe se v tomto pravděpodobně nelišila od té za Clintona, o které Henry Kissinger tvrdil, že vůbec neexistovala.¹³² Podobně president Council on Foreign Relations, která sdružuje nejvýznamnější osoby v oblasti americké zahraniční politiky, Leslie H. Gelb napsal, že *[o]d pádu Berlínské zdi v roce 1989 do pádu „dvojčat“ v roce 2002 a dokonce po válce v Iráku v roce 2003, neměly Spojené státy konzistentní strategii národní bezpečnosti.*¹³³ Zahraniční politiku můžeme do značné míry chápat jako „záplatování problémů“ na základě momentálních potřeb a možností. Dokumenty jako NBS by sice měly poskytnout dlouhodobější vizi, nicméně většinou jsou spíše obecné a všeobsahující, neboť administrativy se nechtějí vázat více než je nezbytně nutné.

¹³² Viz. Henry Kissinger, *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?* (Praha: BB Art, 2002).

¹³³ Leslie G. Gelb, předmluva v Lawrence J. Korb, *A New National Security Strategy in an Age of Terrorist, Tyrants, and Weapons of Mass Destruction* (New York: Council on Foreign Relations, 2003), v.

7. Imperiální strategie

V předchozích kapitolách si mohl čtenář této práce sám udělat představu o tom, do jaké míry Bushova strategie naplňovala Chomského představu „*Imperiální grand strategy*.“ Připomenu, že vzhledem k tomu, že Chomsky sám nedefinuje jasně, jakou charakteristiku má „*Imperiální grand strategy*“ vykazovat, jsem v úvodu identifikoval následující body: a) ignoruje mezinárodní právo a instituce, b) dává Spojeným státům právo vést preventivní války, c) předpokládá udržení americké hegemonie. Zatímco v předchozích kapitolách jsem se zaměřoval spíše na jednotlivé prvky, charakteristiky a vnější fenomény, které jsem považoval za klíčové pro lepší pochopení NBS 2002, v této kapitole se pokusím věnovat přímo otázce, zda můžeme NBS 2002 považovat za „*Imperiální grand strategy*.“

Tento koncept je samozřejmě neobyčejně abstraktní a výsledek bude do značné míry reflektovat individuální pozici autora. Domnívám se, že takové omezení však je u tohoto typu zkoumání nevyhnutelné a pozice badatele se obecně odráží ve výstupu jeho práce.

Jen obtížně můžeme tvrdit, že NBS 2002 ignoruje mezinárodní právo a mezinárodní instituce. I ta část NBS 2002, která je obecně považována za nejkontroverznější, tedy několik odstavců věnovaných možnosti preempce, obsahuje odkaz na to, že preempce je tradiční součástí mezinárodního práva.¹³⁴ Ponechme stranou právní rozbor legality preempce, dostatečnou pozornost tomuto problému jsem již věnoval v příslušné kapitole. Samotný fakt, že i v tomto vysoce kontroverzním případě cítili autoři potřebu vyrovnat se s problematikou vztahu k mezinárodnímu právu, ukazuje, že nemůžeme mluvit o tom, že by ho NBS 2002 ignorovala. Mezinárodní právo bylo něčím natolik přirozeným, že Bushova administrativa cítila nutnost jeho rámec reflektovat ve svém doktrinálním dokumentu. Koncepce mezinárodního práva se stala natolik integrální součástí představy o fungování mezinárodního systému, že ji ani nebylo možné ignorovat. To neznamena, že by Bushova vláda toužila po tom, nechat svoji činnost tímto konceptem svazovat. Nicméně mezinárodní právo je v mnoha případech velice vágní a nejasné, obvykle je stále primárním pramenem práva. Tím pádem není zas tak obtížné se pohybovat v jeho rámci a zároveň může být mnoho akcí, které jsou podle jednoho výkladu práva legální, chápáno z jiného pohledu jako nelegální. NBS 2002 rozhodně neměla ambici ustanovit

¹³⁴ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 15.

ignorování mezinárodního práva. Vzhledem k tomu, že se USA podstatně podílely na vytváření současného stavu mezinárodního práva, se snaha o jeho úplné ignorování dá od Spojených států jen těžko čekat. Na druhou stranu je právo stále se vyvíjejícím fenoménem. Proto by nás nemělo překvapit, když se vedoucí stát mezinárodního systému snaží o přizpůsobení mezinárodního práva nové situaci. NBS 2002 tedy mezinárodní právo neignorovala, naopak jeho existenci respektovala a její autoři cítili nutnost ho reflektovat.

Vztah NBS 2002 k mezinárodním institucím je pak poněkud ambivalentní. Na jednu stranu strategie mluví o zavázanosti Spojených států mezinárodním institucím, na druhou stranu přikládá význam budování koalic ochotných. Tato problematika byla již rozebrána v kapitole o unilateralismu a multilateralismu. Připomenu, že vztah USA k multilaterálním institucím, byl vždy poněkud dvojaký a často rezervovaný. NBS 2002 v tomto ohledu není nijak zvlášť konzistentní. Tento fakt vychází rovněž z charakteru vzniku bezpečnostních strategií, kde výsledný dokument reflektuje zájmy mnoha institucí s rozdílnými pohledy a zájmy. Ve vztahu k mezinárodním institucím je tak NBS 2002 spíše nekonzistentní, když na jednu stranu odráží touhu především ministerstva obrany po rychlých a flexibilních řešeních a zároveň potřebu diplomatických postupů v multilaterálním rámci, která je tradičně obhajovaná především ministerstvem zahraničí, jehož vliv je takovýmto formátem spíše posilován. Výsledný a jednotný pohled NBS 2002 není možné přesně určit. Rozhodně se nedá říct, že by strategie ignorovala mezinárodní instituce. Na druhou stranu některé její části mohou být chápány jako odklon od institucionálního přístupu k mezinárodní bezpečnosti.

Nejkontroverznějším bodem NBS 2002 je nepochybně část věnovaná preempci. V Chomského chápání tedy „právo“ vést preventivní války. Problematičnost tohoto konceptu je zřejmá. Na druhou stranu zde opět narážíme na jistou nekonzistentnost a především nejasnost NBS 2002. Z dokumentu totiž nemůžeme s jistotou určit, zda si USA vyhrazují vůbec právo vést preventivní války proti státům, nebo pouze proti teroristům. Tato část strategie je často označována za ústřední, nicméně mnohem spíše má pravdu Robert Sing, když tvrdí, *[t]ak jako je národní protiraketová obrana (NMD) navržena aby doplnila, nikoliv nahradila konvenční obranu, je preventivní válka navržena tak, aby doplnila tradiční strategie odstrašení spíše, než je nahradila.*¹³⁵ Dovolím si dokonce tvrdit, že preempce měla spíše, minimálně ve vztahu ke státům, posílit odstrašující prvek obrany USA hrozbou preventivního

¹³⁵ Mary Buckley a Robert Singh edit. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences* (New York: Rutledge, 2006), 19.

zásahu, než vést k široce vedené kampani takových válek. Preempce je skutečně kontroverzním prvkem NBS 2002 a může vést k přesvědčení o tom, že je tento dokument „*Imperiální grand strategy*“. Nicméně je to způsobeno spíše vnímáním této části strategie v kontextu zásahu v Iráku a odporu proti němu, ne samotným textem dokumentu.

Představa, že NBS 2002 je založena na představě udržení, v případě potřeby i násilného, americké hegemonie je pak v zásadě založena na jediné větě v celém dokumentu. *Naše [ozbrojené] síly budou natolik mocné, aby odradily potenciální protivníky od snahy o vojenskou výstavbu v naději, že překonají, nebo vyrovnají moc spojených států.*¹³⁶ Tato věta skutečně ukazuje na to, že NBS kodifikuje udržení americké hegemonie jako zásadní bod politiky USA. Nicméně pouze pokud jí budeme vnímat samotnou, bez podstatného kontextu mezinárodního systému a zároveň bez ohledu na charakter vzniku těchto dokumentů. V tomto ohledu je vhodné připomenout, že NBS, přes koordinační roli NSC a vliv prezidenta, reflektuje představy celé řady institucí. Můžeme proto předpokládat, že aby snaha o udržení americké hegemonie skutečně zaujala místo, které jí přikládá Chomsky, musela by být v celém dokumentu reflektována mnohem obšírněji.

Výše zmíněné je pravděpodobně jedním z nejčastějších nedostatků různých analýz NBS, respektive jejího podílu na Bushově bezpečnostní politice. NBS je totiž vnímána jako jednoduší konzistentní dokument, jehož cílem je poskytnout přesné vodítko pro bezpečnostní politiku USA. Nicméně na základě mého zkoumání této problematiky se zdá, že tato jeho funkce je omezená. NBS je spíše určena Kongresu a dalším domácím a zahraničním příjemcům než jednotlivým složkám exekutivy jako vodítko pro jejich politiku. Exekutiva se sice většinou pohybuje v rámci své bezpečnostní strategie, ale především proto, že má tendenci tyto strategie formulovat pokud možno široce tak, aby si ponechala dostatečný prostor. Tento prostor pak využívá, když jednotlivé problémy řeší ad hoc s ohledem na momentální domácí a zahraničněpolitickou situaci. Navíc NBS mají tendenci k nekonzistentnosti, neboť ačkoliv jsou navrhovány v Radě národní bezpečnosti, která koordinuje americkou bezpečnostní politiku a podíl expertů pracujících pro NSC a poradce pro národní bezpečnost je velice významný, stále do značné míry obsahují soubor ne vždy konzistentních a někdy téměř konfliktních postojů různých agentur a ministerstev. Ty se snaží do textu strategie prosadit svůj pohled a zároveň tak posilovat svůj význam. Výsledný text tak bývá do značné míry nekonkrétní a někdy je možné mezi jednotlivými kapitolami NBS nalézt i pohledy téměř rozporné. Problém s reflexí NBS 2002 tak podle

¹³⁶ *National Security Strategy of the United States of America* (Washington DC: Whitehouse, 2002), 30.

všeho vyplývá z nedostatečného chápání kontextu, ve kterém tyto dokumenty vznikají a existují, přičemž je třeba zohlednit roli USA v mezinárodním systému a jeho dynamiku, stejně jako podíl domácích rozporů především v rámci vládní byrokracie.

Závěr

Tato práce analyzovala z mnoho pohledů specifický dokument, Národní bezpečnostní strategii vydanou administrativou prezidenta George W. Bushe v září 2002. Pokusila se Bushovu strategii chápat v její komplexnosti a s ohledem na specifičnost prostředí jejího vzniku, určení tohoto druhu dokumentů a mnohé další faktory. Klíčovým výstupem jsou interpretace, které se vztahují ke dvěma hlavním kategoriím. Jednak se jedná o obecnou charakteristiku národních bezpečnostních strategií a jejich vztahu k prostředí americké bezpečnostní politiky a dále pak o obsah dokumentu samotného a jeho vymezení vůči americké politické tradici a obecnému vnímání zahraniční politiky George W. Bushe.

Ačkoliv většina autorů, která na NBS 2002 odkazuje, chápe dokument jako v podstatě kompaktní text, který formuluje americkou bezpečnostní politiku, předchozí rozbor této strategie ukazuje, že tomu tak není. Naopak národní bezpečnostní strategie je produktem vyjednávání a kompromisů v systému americké Rady národní bezpečnosti. Pro pochopení těchto procesů se jeví vhodné je vnímat prizmatem Allisonova modelu byrokratické politiky. Struktura NBS obecně umožňuje zahrnout do svého textu nekonzistentní postoje a zájmy různých institucí a jednotlivců.

Zároveň se zdá, že takováto nekonzistence není pro americkou bezpečnostní politiku problém. Administrativy totiž podle všeho preferují žádné dlouhodobé strategie neformulovat. Primárním důvodem, proč tak činí je nutnost předkládat NBS kongresu v souladu s Goldwater-Nicholsonovým zákonem. Tradičně se však americké vlády přiklánějí spíše k vytváření krátkodobých politik na základě momentálních potřeb a možností.

Odpověď na otázku, zda je NBS 2002 „Imperiální grand strategy“ se podle všeho zdá být negativní. Jak jsem ukázal v příslušné kapitole, NBS 2002 ve skutečnosti nenaplnuje vlastnosti, které jí její kritici přikládají. Ačkoliv můžeme v textu najít charakteristiky, které odpovídají představě o „Imperiální grand strategy,“ jedná se většinou o důsledek výše zmíněné nekonzistence dokumentu. V samotném textu pak můžeme nalézt mnoho protiargumentů a bodů, které naznačují, že NBS 2002 není „Imperiální grand strategy.“

Vnímání Bushovy NBS je podmíněno fenoménem Bushova mýtu a je mylně chápáno jako zásadně odlišné od předchozích amerických politik. Základem pro tuto interpretaci je americká invaze do Iráku a respektive odpor vůči ní, přičemž nám chybí další silné podepření existence takzvané Bushovy doktríny. Naopak, jak jsem ukázal v předchozích kapitolách, Bushova Národní bezpečnostní strategie je více než méně konzistentní s dlouhodobou tradicí a identitou americké zahraniční politiky a to včetně unilateralismu, či šíření demokracie. Zároveň je vyústěním vývoje této politiky v devadesátých letech a nepřináší mnoho nového proti předchozím přístupům Williama J. Clintona předchůdce George W. Bushe v úřadu prezidenta Spojených států amerických.¹³⁷

¹³⁷ Celkový rozsah vlastního textu práce je 17982 slov, tj. 110,581znaků bez mezer, respektive 128,529 znaků včetně mezer.

Summary

This work offers thorough examination of the United States National Security Strategy from September 2002. (NSS 2002) The essential starting point of this essay is perception of this document in its complexity. Therefore I do not explore only the body of the document, but related process such as decision making, particularly role of National Security Council as well. Rather than using explicit positivist explanation this paper is based on the logic of interpretation assuming that it is not possible to identify only the causal relations in this particular topic.

On a basis of such assumptions the study first explores the framework which is related to the process those are interconnected to the document. Special attention is devoted to the decision-making, and it identifies that this particularly is especially important for any understanding of the document. Main body of literature that somehow deals with this strategy tends to perceive this as a single coherent statement of the U.S. security policy. My findings are rather contrary to this. I suppose that Bureaucratic Politics model that was summarized by Graham Allison and Morton Halperin offers us very useful tool to understand the complexity of document. I suggest seeing the National Security Strategy of the United States of America from September 2002 as well as other similar documents at general rather as a product of complex struggle within the U.S. government, which often offers documents with inherent contradictions and general rather than specific proposals.

Second major part of this essay is devoted to three particular problem areas that are usually considered as the most important parts of NSS 2002. Therefore I examine issues of preemption/prevention, unilateralism/multilateralism, and support of the spread of democracy. Major outcome from this research suggests that all of these concepts that were broadly criticized as a fundamental change of the U.S. foreign policy by Bush's administration such as unilateralism, logic of prevention and perception of democracy as a key vehicle for long term stability in the world are not new. Rather they have ever been inherent part of the U.S. foreign policy, and to great extent this has even been part of the U.S. identity.

According to this exploration of document as well as related environment I identify the major phenomenon of “Bush Myth.” I understand this myth as a difference between perception of Bush’s policy and this policy itself, special attention is paid to the difference of the perception of NSS 2002 and the wording of this particular document. Examining this phenomenon, the opposition to the U.S. lead invasion of Iraq in 2003 was identified as a cornerstone for “Bush Myth.”

Použitá literatura:

Monografie a studie:

Baker James A. a Lee H. Hamilton edit., *Iraq Study Group Report*. Washington DC: United States Institute of Peace, 2006.

Brown, Cody M.. *The National Security Council: A Legal History of the President's Most Powerful Advisers*. Project on National Security Reform, 2008,
<http://pnsr.org/data/images/the%20national%20security%20council.pdf>, 12.4.2009.

Brzezinski, Zbigniew. *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá fronta, 2004.

Buckley, Mary a Robert Singh edit. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences*. New York: Rutledge, 2006.

Campbell, David. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998.

Clausewitz Carl von. *O válce*. Brno: Bonus A, 1996.

Clément, Sophia. "The United States and NATO: Selective Approach to Multilateralism." in *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives*, ed. David M. Malone a Yuen Foong Khong, 399-417. Boulder: Lynne Rienner, 2003.

Daalder, Ivo H. *A New NSC for a New Administration*. Washington DC: Brookings Institution, 2000.
http://www.brookings.edu/papers/2000/11governance_daalder.aspx, 24.3.2009.

Doyle, Michael W., *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict*. Princeton: Princeton University Press, 2008.

Drew, Dennis M. a Donald S. Snow. *Making Strategy: An Introduction to National Security Processes and Problems*. Maxwell Air Force Base, Alabama: Air University Press, 1988.

Drulák, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008.

Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. Století*. Praha: AVIS, 2006.

Gelb, Leslie G. předmluva v Lawrence J. Korb, *A New National Security Strategy in an Age of Terrorist, Tyrants, and Weapons of Mass Destruction*. New York: Council on Foreign Relations, 2003,

Hampson, Fen O. edit. *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder*. Oxford a New York: Oxford University Press, 2002.

Hart, Gary a Warren D. Rudman, edit. *Road Map for National Security: Imperative for Change*. The U.S. Commission on National Security/21st Century, 2001,
<http://govinfo.library.unt.edu/nssg/PhaseIIIFR.pdf>, 13.4.2009.

Chomsky, Noam. *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládu*. Praha: Mladá Fronta, 2006.

Jordan, Amos A., William J. Taylor a Lawrence J. Korb. *American National Security*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1999.

Khol, Radek. *Národní bezpečnostní strategie USA a ČR*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004.

Khol, Radek a kol. *Koncept preemptivní sebeobrany v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2005.

Kissinger, Henry. *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?* Praha: BB Art, 2002.

Lipset, Seymour M. *American Exceptionalism: A Double Edged Sword*. New York: Norton, 1996.

Malone, David M., a Yuen Foong Khong , edit. *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives*. Boulder: Lynne Rienner, 2003.

Mahbubani, Kishore. "The United Nations and the United State: An Indispensable Partnership." in *Unilateralism and U. S. Foreign Policy: International Perspectives*, ed. David M. Malone a Yuen Foong Khong, 139-152. Boulder: Lynne Rienner, 2003.

Newmann, William W. *Managing National Security Policy: The President and the Process*. Pittsburg: University of Pittsburg Press, 2003.

O'Hanlon Michael E., Susan E. Rice. a James B. Steinberg, *The New National Security Strategy and Preemption*. Washington DC: Brookings Institution, 2002,
http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2002/12terrorism_ohanlon/pb113.pdf,
23.3.2009.

Rašek, Antonín a kol. *Bezpečnostní prognózy a realita*. Praha: FSV UK, 2006.

Rothkopf, David J. *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American power*. New York: Public Affairs, 2005.

Snider, Don M. *The National Security Strategy: Documenting Strategic Vision*. Carlisle: Strategic Studies Institute, 1995, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB332.pdf>,
19.9.2008

Whittaker, Alan G., Frederick C. Smith a Elizabeth McCune. *The National Security Policy Process: The National Security Council and Interagency System*. Washington DC: National Defense University, 2008, <http://www.ndu.edu/icafe/publication/nsc/docs/icafe-nsc-policy-process-report-11-2008.pdf>,
23.3.2009.

Woodward, Bob. *Bushova válka*. Praha: BB Art, 2003.

Periodická literatura:

Abramowitz, Michael a Colum Lynch. "Darfur Killings Soften Bush's Opposition to International Court." *The Washington Post*, 12. října 2008.

Allison, Graham T. "Conceptual Models and The Cuban Missile Crisis." *The American Political Science Review*, Vol. 63, No. 3 (Sep., 1969): 689-718

Allison, Graham T. a Morton H. Halperin, "Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications." *World Politics*, Vol. 24 (Spring, 1972): 40-79.

Brinkley, Alan. "The Problem of American Conservatism." *American Historical Review*, Vol. 99, No. 2, (April, 1994): 409-429.

Clinton, William J. "The Right Action," *New York Times*, 1. ledna 2001.

Doyle, Michael W. "Three Pillars of the Liberal Peace." *The American Political Science Review*, Vol. 99, No. 3 (Aug., 2005): 463-466.

Freedman, Lawrence. "Prevention, Not Preemption." *The Washington Quarterly*, No. 2 (2003): 105-114.

Gaddis, John Lewis. "A Grand Strategy of Transformation." *Foreign Policy*, No. 133 (Nov./Dec. 2002): 50-57.

Hillygus D. Sunshine a Jackman Simon. "Voter Decision Making in Election 2000: Campaign Effects, Partisan Activation, and the Clinton Legacy." *American Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 4 (Oct., 2003): 583-596.

Ikenberry, G. John. "Why Export Democracy?" *The Wilson Quarterly*, Vol. 23, No. 2, (Spring, 1999): 56-65.

Jervis, Robert. "Understanding the Bush Doctrine." *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No. 3 (Fall, 2003): 365-388.

Kagan, Robert. "Foreign Policy Sequels." *The Washington Post*, 9. března 2009.

Kristol, Irving. "The Neoconservative Persuasion." *The Weekly Standard*, 25. srpna 2003.

Locher, James R. "Taking Stocks of Goldwater – Nichols." *Joint Forces Quarterly*. No. 12 (Autumn, 1996): 9-17.

Mazzar Michael J. "George W. Bush, Idealist." *International Affairs*, Vol. 79, No. 3 (May, 2003): 503-522.

Ney, Joseph S. "Limits of American Power." *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 4 (Winter, 2002-2003): 545-559.

Rosato, Sebastian "Explaining the Democratic Peace." *The American Political Science Review*, Vol. 99, No. 3 (Aug., 2005): 467-472.

Sloan, Stanley R. "US Perspectives on NATO's Future." *International Affairs*. No. 2 (Apr., 1995): 217-231.

Walt, Stephen M. "Beyond bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy," *International Security*, Vol. 26, No. 3 (Winter, 2001-2002), 56-78.

Waltz, Kenneth N. "America a Model for the World: A Foreign Policy Perspective." *Political Science and Politics*. Vol. 24, No. 4 (Dec., 1991): 669.

Primární prameny:

Article VI. *The North Atlantic Treaty*, (North Atlantic Treaty Organization Online Library, <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm#FN2>).

Authorization for Use of Military Force Against Iraq Resolution of 2002, Public Law 107- 243-OCT. 16, 2002.

Bush, George W. *Acceptance Speech* (Republican National Convention: First Union Center Philadelphia, 2000, <http://www.gwu.edu/~action/bush080300.html>) 15.3.2009.

Bush, George W. *Graduation Speech at West Point* (George W. Bush Presidential Center, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/print/20020601-3.html>) 11.3.2009.

Bush, George W. *State of the Union Address 2002* (George W. Bush Presidential Center, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>) 6.4.2009

Gallup. *Presidential Approval Ratings -- Gallup Historical Statistics and Trends*. <http://www.gallup.com/poll/116677/Presidential-Approval-Ratings-Gallup-Historical-Statistics-Trends.aspx> 30.3.2009.

Gallup International, *Iraq Poll 2003*, <http://www.gallup-international.com/ContentFiles/survey.asp?id=10> 6.4.2009.

Gallup International, *United Nations*. <http://www.gallup.com/poll/116347/United-Nations.aspx> 13.5.2009.

Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986, Public Law 99-433-OCT. 1, 1986

International Criminal Court, *Statute of Court Adopted by Non-Recorded Vote of 120 in Favour, 7 Against, 21 Abstentions*, <http://www.un.org/icc/pressrel/lrom22.htm> 30.3.2009.

National Security Strategy for the Global Era. Washington DC: White House, 2000.

National Security Strategy for a New Century. Washington DC: White House, 1999

National Security Strategy of the United States of America. Washington DC: White House, 1991.

National Security Strategy of the United States of America. Washington DC: White House, 2002.

National Security Presidential Directive – 1. Washington DC: White House, 2001.

Pehe, Jiří. "Válka v Iráku: Ideologie versus realita." (přednáška Válka v Iráku a Evropská unie, Vysoká škola Veřejné správy a mezinárodních vztahů, 7. dubna 2006, <http://www.pehe.cz/prednasky/2006/valka-v-iraku-ideologie-versus-realita>) 16.3.2009.

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 687/1991.

Roosevelt, Franklin D. *The Light of Democracy Must Be Kept Burning* (American History Documents <http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1940s/FDR%20Light%20of%20Democracy%20Speech,%201941.html>) 16.3.2009.

Shelton, Hugh. *Secretary of Defense and Chairman of the Joint Chiefs of Staff Briefing on Operation DESERT FOX* (US Department of Defence: December 19, 1998, <http://www.defenselink.mil/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1791>) 7.3.2009.

Washington, George. *Washington's Farewell Address 1796*, Yale Law Scholl Avalon Project, http://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp. 10.3.2009.

Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických 2002

–

Imperiální Grand Strategy?

Projekt diplomové práce

Obor: Bezpečnostní studia IPS FSV UK

Jméno: Jan Ludvík

Vedoucí práce: Francis D. Raška PhD.

Datum: 5.6.2008

Vymezení tématu

Úvod

Americká národní bezpečnostní strategie publikovaná první administrativou prezidenta George W. Bushe v září 2002 byla, a stále je, dokumentem široce zmiňovaným a diskutovaným. Vzhledem k nárůstu významu bezpečnostních otázek ve veřejném diskursu je tento zájem o zmíněný dokument zcela pochopitelný. Domnívám se, že vzhledem k významu tohoto dokumentu je třeba se mu věnovat podrobněji a důkladně ho analyzovat s ohledem na jeho charakter. Nastíněnou problematiku rozboru zmíněné Národní bezpečnostní strategie¹³⁸ ze září 2002, případnou metodu tohoto zkoumání, stejně jako možná úskalí a již publikovanou literaturu k tomuto tématu rozeberu v dalších částech této stati. Nejdříve bych však stručně představil zmiňovaný dokument, dále vysvětlil obecný charakter národních bezpečnostních strategií USA a rámcově zasadil celou zkoumanou problematiku do širšího kontextu.

Národní bezpečnostní strategie USA

Jakákoliv analýza Národní bezpečnostní strategie 2002 není možná bez toho, abychom zohlednili charakter těchto dokumentů. Proto se v této podkapitole pokusím stručně nastínit původ národních bezpečnostních strategií, jejich účel a další charakteristické znaky, které jsou důležité pro případnou analýzu některé ze strategií, v našem případě Národní bezpečnostní strategie 2002.

Povinnost vlády USA vydávat národní bezpečnostní strategie tak jak je známe dnes byla uzákoněna v roce 1986 v důsledku snahy Kongresu Spojených států více kontrolovat bezpečnostní a zahraniční politiku Ronalda Reagana. Oddíl 603 Goldwater-Nicholsova zákona „O reorganizaci ministerstva obrany“¹³⁹ ukládá prezidentovy Spojených států předložit Kongresu každoročně zevrubnou správu o strategii národní bezpečnosti Spojených států.¹⁴⁰ Tato zpráva musí podle Goldwater-Nicholsova

¹³⁸ Pro výraz Národní bezpečnostní strategie bude v této stati rovněž používána zkratka NSS (National Security Strategy) případně NSSUSA (National Security Strategy of the United States of America), která se mně jeví vhodnější než česká zkratka NBS (národní bezpečnostní strategie).

¹³⁹ Zákon je označován jako Goldwater – Nicholsův po svých předkladatelích republikánském senátoru za Arizonu a kandidátovi na prezidenta z roku 1964 Barrym Goldwaterovy a demokratu Williamu Nicholsovy členu Sněmovny reprezentantů za Alabamu

¹⁴⁰ Goldwater – Nichols Department of Defense reorganization Act of 1986, Section 603

zákona obsahovat cíle, zájmy a úkoly, které jsou „životně důležité“ pro národní bezpečnost, zahraniční politiku, závazky USA ve světě a obranu Spojených států. Dále musí předkládaná zpráva formulovat návrhy pro krátkodobé i dlouhodobé použití politických, ekonomických, vojenských i jiných sil USA. Rovněž by měla obsahovat přehled adekvátních kapacit Spojených států pro vykonávání národní bezpečnostní strategie Spojených států. A nakonec všechny informace, které mohou být nezbytné či přínosné k informování Kongresu o všem spojeném se strategií národní bezpečnosti Spojených států.¹⁴¹

Jak jsem nastínil, předkládaný dokument většinou označovaný jako Národní bezpečnostní strategie USA má obsahovat téměř všechny hlavní informace o postupech, strategiích, možnostech a předpokladech národní bezpečnosti USA.

Národní bezpečnostní strategie 2002

Jak jsem naznačil výše, národní bezpečnostní strategie jsou dokumentem, který vytvářely americké administrativy i před 11. zářím 2001. Nicméně dopad teroristických útoků na New York a Washington, který vedl ke zvýšení zájmu o bezpečnost, zvýšil rovněž zájem o tento druh dokumentů.

Kritici vlády prezidenta George W. Bushe hledali v tomto dokumentu argumenty pro napadání jeho politiky, přičemž často samotný dokument rozebírali nedostatečně. Známý levicový publicista Noam Chomsky označil ve své knize *Hegemony or Survival: America's quest for global dominance*¹⁴² Národní bezpečnostní strategii ze září 2002 jako *Imperial Grand Strategy*. Odpůrci republikánské administrativy prezidenta George W. Bushe vytýkají tomuto dokumentu, že v doktrinální rovině ustanovil některé nové prvky bezpečnostní politiky USA. Především se má jednat o novou definici preempce, která byla podle Bushových odpůrců zcela redefinována, tak že v současném pojetí se jedná o prevenci nikoliv o preempci. Podle tradičního pojetí je preemptivní taková akce, která bezprostředně předchází útoku ze strany protivníka. Naopak preventivní akce pouze předchází možné akci protivníka, bez ohledu na to, zda by k takové akci nakonec došlo. Podle NSSUSA 2002 však nemůžeme tradiční pojetí preempce aplikovat vůči novým hrozbám, především teroristickým, protože jim nepředcházejí takové viditelné kroky jako mobilizace, která tradičně umožnila státu dokázat nepřátelský postup druhého aktéra, v případě konfliktů mezi státy.¹⁴³

¹⁴¹ Goldwater – Nichols Department of Defense reorganization Act of 1986, Section 603 b 1-5

¹⁴² CHOMSKY Noam: *Hegemony or Survival: America's quest for global dominance*, p.9

¹⁴³ NSSUSA září 2002, s. 15

Dalším terčem kritiky se stalo údajné kodifikování unilateralismu v Národní bezpečnostní strategii 2002. Tato kritika byla bezpochyby ovlivněna především diskuzí o americkém zásahu proti Iráku, která probíhala v období zveřejnění tohoto dokumentu.

Tato kritika je, nicméně zaměřená především na postup administrativy před invazí do Iráku v březnu 2003. V samotném dokumentu je slovo unilateralismus použito pouze jednou a to ve spojení, že Spojené státy nebudou používat svoji sílu k získání unilaterálních výhod, což je premisa, která může být stěží kritizována.

To samozřejmě neznamená, že by národní bezpečnostní strategie nijak jinak nezohledňovala problematiku multilaterálních a unilaterálních řešení. Navíc jako každý jiný vládní dokument musí být posuzována kriticky s ohledem na jeho určení a je třeba „číst mezi řádky“. Vláda Spojených států se samozřejmě ve této strategii nijak nevzdává možnosti jednostranného postupu. Je však třeba říct, že to ani udělat nemůže, stejně jako to neudělaly předchozí administrativy a reálně se takových postupů v oblasti národní bezpečnosti nevzdává žádný stát. Právě v oblasti unilateralismu ve strategii národní bezpečnosti bude velice přínosné použití komparativní metody, která nám umožní srovnat NSSUSA 2002 s obdobnými dokumenty předchůdců současného prezidenta.

Hlavní otázky, zdůvodnění výběru a cíle práce

V předchozích částech jsem nastínil základní fakta o dokumentu jehož zkoumání se hodlám věnovat. Bez znalosti těchto východisek by bylo pravděpodobně dosti obtížné vysvětlit význam navrhované práce a stanovit otázky, na které by se měla snažit odpovědět.

Jak jsem naznačil výše Národní bezpečnostní strategie ze září 2002 byla dokumentem velice významným. Zároveň se jedná o problematiku stále aktuální, což mě mimo jiné vede k zájmu o její zkoumání, neboť se domnívám, že takový výzkum může být poměrně přínosný.

Národní bezpečnostní strategie Spojených států ze září 2002 byla a je zmiňována mnohými autory v jejich pracích z nich jsem již některé zmínil výše. Dovolím si však poněkud generalizovat, domnívám se totiž, že reflexe a interpretace NSSUSA 2002 je u většiny autorů ovlivněna jejich postojem k politice Bushovy první administrativy, přičemž dokumentu samotnému je mnohými autory věnována nedostatečná pozornost.

V navrhované práci se především pokusím odpovědět na otázky nastolené v předchozí debatě. Poněkud provokativně svojí hlavní otázku založím na Chomského tezi, že Národní bezpečnostní strategie 2002 představuje novou americkou „Imperial Grand Strategy“ a tuto tezi se pokusím

vyvrátit.¹⁴⁴ Hlavní otázka navrhované práce tedy zní: „**Můžeme NSSUSA 2002 považovat za *Imperial Grand Strategy*“?**¹⁴⁵

V souvislosti s předkládanou hlavní otázkou se rovněž musíme zaměřit na několik dílčích podotázek. Především musíme odpovědět na otázku, které jsou hlavní body NSS 2002.

Další důležitou problematikou našeho výzkumu je srovnání jednotlivých amerických bezpečnostních strategií, především Bushovy Národní bezpečnostní strategie 2002 s obdobnými dokumenty publikovanými jeho předchůdcem v úřadě prezidenta Billem Clintonem. Toto srovnání nám rovněž umožní odpovědět na otázku, zda NSSUSA 2002 představuje spíše prvek kontinuity americké zahraniční a bezpečnostní doktríny, či naopak spíše prvek diskontinuity.

V neposlední řadě se musíme zaměřit na implementaci diskutované Národní bezpečnostní strategie v praxi, v takové míře v jaké to rozsah a charakter práce umožní. Musíme se pokusit nalézt odpověď na otázku do jaké míry Národní bezpečnostní strategie opravdu sloužila jako doktrinální rámec pro americkou administrativu. Nemůžeme totiž předem vyloučit, že reálná politika se tímto dokumentem v praxi příliš neřídí.

Metodologie

Charakter zkoumaného dokumentu a nastíněné hlavní otázky do značné míry určují nejvhodnější metodologii výzkumu navrhované práce. Především se však domnívám, že k tomuto tématu musíme věnovat s použitím interdisciplinárního přístupu. Obávám se totiž, že při analýze tohoto dokumentu nemůžeme vystačit s postupy a znalostmi z oboru mezinárodních vztahů, či bezpečnostních studií. Národní bezpečnostní strategie totiž rovněž reflektují vnitroamerické potřeby a nutně musí reagovat na vývoj nikoliv pouze zahraniční, ale rovněž domácí politiky. Národní bezpečnostní strategie jsou dokumentem veřejným a proto mají jistý dopad na americkou domácí politiku a především domácí politika na ně. Přitom po 11. září se zájem veřejnosti o bezpečnostní problematiku značně zvýšil a v důsledku toho vzrostl i její význam jako jednoho z témat americké vnitropolitické diskuze. Velice zjednodušeně to můžeme ilustrovat tím, že v roce 1992 vyhrál Bill Clinton prezidentské volby s tezí „*It is about economics stupid.*“, zatímco v roce 2004 hrála klíčovou roli debata o válce proti terorismu.¹⁴⁶

¹⁴⁴ CHOMSKY Noam: *Hegemony or Survival: America's quest for global dominance*, p.9

¹⁴⁵ Překlad termínu *Imperial Grand Strategy* jako velká imperiální strategie použitý v českém vydání Chomského knihy se mně nejeví jako vhodný, proto jsem se přiklonil k použití originální anglické terminologie.

¹⁴⁶ Jedná se samozřejmě o značné zjednodušení, volební výsledky ve zmíněných volbách mají mnoho dalších příčin. Nicméně to dobře ilustruje změnu zájmu americké veřejnosti o bezpečnostní otázky.

Proto hodlám při analýze Národní bezpečnostní strategie 2002 používat jak přístupy z oblasti bezpečnostních studií a mezinárodních vztahů tak amerických studií.

Při rozhodování se mezi možnostmi kvantitativního a kvalitativního výzkumu se mně jeví jako vhodnější pro zkoumání daného tématu přístup kvalitativní. Nezříkám se však ani možnosti použití některých prvků kvantitativní metody. Zároveň si však uvědomuji, že může být dosti obtížné kvantifikovat danou problematiku. Postupy kvantitativní metody by tak měli sloužit spíše jako metody pomocné.

Velice důležitý metodologický prvek má pro účely naší práce metoda komparativní. Jak jsem naznačil výše, NSSUSA 2002 je často považována za svým charakterem naprosto novou a převratnou národní bezpečnostní strategii. Jak však upozorňují někteří autoři, například Robert Kagan, Národní bezpečnostní strategie 2002 nepřinesla zdaleka tolik nového.¹⁴⁷ Právě komparace diskutované národní bezpečnostní strategie s obdobnými dokumenty prezidenta Clintona, především těmi z konce devadesátých let, nám nejlépe umožní posoudit, do jaké míry přinesla Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických nové prvky americké doktríny.

¹⁴⁷ KAGAN Robert: *Labyrint síly – ráj slabosti*: s. 117-118

Struktura práce

Úvod: vymezení tématu, stanovení otázek, analýza a kritika literatury a pramenů

National Security Strategy obecně: rámcová charakteristika národní bezpečnostní strategie, obecné zhodnocení vztahu strategie a praxe, legislativní ukotvení dokumentu v právním systému, Golwater-Nichols Act 1986,

Decision making proces: charakteristika vzniku analyzovaného dokumentu, otázky rozhodovacího procesu v Radě národní bezpečnosti

Preempce a prevence: rozdíl obou pojmů, chápání preempce v NSS 2002, aplikace v praxi?

Unilateralismus a vztah k ostatním státům: koncept „Balance of Power that Favours Freedom“, vztah k mezinárodním institucím, ostatním mocnostem, „zlotřilým státům“

Podpora demokracie: americká demokratická tradice, teorie demokratického míru, vztah NSS 2002 k nedemokratickým režimům

Závěr

Literatura:

Prameny:

Jednotlivá vydání National Security Strategy of the United States of America přístupná například na webových stránkách [<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/>] 30.5.2008

Strategie současné administrativy je možné nalézt rovněž na oficiálních stránkách Bílého domu:

[<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/>] 30.05.2008 aktuální strategie z března 2006

[<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/>] 30.5.2008 první strategie prezidenta George W. Bushe

Monografie, sborníky, studie

BARŠA Pavel: *Hodina impéria: Zdroje současné zahraniční politiky USA*, Masarykova univerzita v Brně, Brno, 2003, ISBN 80-210-3114-X

BRZEZINSKI, Zbigniew, *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, New York 2004, ISBN 0-465-00800-3

GORDON Philips H., SHAPIRO, Jeremy: *Allies at War. America, Europe and the Cisis over Iraq*, McGraw-Hill, New York, 2004, ISBN 0-07-144120-4

HUNTINGTON Samuel Philips: *Kam kráčíš, Ameriko? : krize americké identity*, Rybka, Praha, 2005, ISBN 80-86182-87-8

HUNTINGTON Samuel Philips: *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*, Rybka, Praha, 2001, ISBN 80-86182-49-5

CHOMSKY Noam: *Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládu*, Mladá Fronta, Praha, 2006, ISBN 80-204-1351-0

JANDA Kenneth, BERRY Jeffrey M., Jerry Goldman, HUFF Earl: *Výzva demokracie*, Sociologické nakladatelství, Praha, 1998, ISBN 80-85850-54-0

JOCH Roman, *Proč právě Irák*, Mladá fronta, Praha, 2003, ISBN 80-204-1024-4

JORDAN, Amos A., TAYLOR Jr. William J., and MAZARR Michael J., *American National Security*, Baltimore; Johns Hopkins University Press, 1999, ISBN-10: 0801859840

KAGAN Robert: *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa*, Lidové noviny, Praha, 2003, ISBN 80-7106-655-9

KANTER Arnold, BROOKS Linton F.: *U.S. Intervention Policy for the Post-Cold War World: New Challenges and New Responses*, The American Assembly, New York, 1994, ISBN 0-393-03698-7

KISSINGER Henry: *Potřebuje Amerika zahraniční politiku? Cesta k diplomacii pro 21. století.*, BB art, Praha, 2002, ISBN 80-7257-736-0

LUTTWAK, Edward N., *Strategy: The Logic of War and Peace*: Harvard University Press, Cambridge, Mass, 2001, ISBN 0-674-00508-2

MANDELBAUM Michael, *The case for Goliath: how America acts as the world's government in the 21st century*, New York, Public Affairs, 2005, ISBN-10: 1586483609

ZEMAN Petr: *Česká bezpečnostní terminologie*, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2002, ISBN 80-210-3037-2

Periodika:

ALTHEIDE David L. GRIMES Jennifer N.: *WAR PROGRAMING: The Propaganda Project and the Iraq War in The Sociological Quarterly*, vol. 46(2005), pp. 617-643

BETTS Richard K: *U.S. National Security Strategy: Lenses and Landmarks*, Princeton Project on National Security, Princeton University, 2004 [www.wws.princeton.edu/ppns/papers/betts.pdf] 2.5.2007

EICHLER Jan: *Operace trvalá svoboda a její vliv na strategii Bushovy administrativy*, Bezpečnostní témata 1/2002, s. 3-4 [www.iir.cz] 14.5.2007

EICHLER Jan: *Strategie USA tváří tvář hrozbě terorismu*, Bezpečnostní témata 3/2002, s. 9-10 [www.iir.cz] 14.5.2007

FUKUYAMA Francis: *After Neoconservatism*, online [<http://www.nytimes.com/2006/02/19/magazine/neo.htm>] 4/4/2008

KHOL Radek: *Národní bezpečnostní strategie USA*, Mezinárodní vztahy 1/2005, s.71-85, ISSN-0323-1844

LOCHER James R.: *The Goldwater-Nichols Act Ten Years Later*, [http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/0513.pdf] 2.5.2007 (stránky Obranného technického informačního centra ministerstva obrany USA)

SKUČEK René: *Bílý dům po 11. září: Strukturální změny a komunikace*, Bezpečnostní témata 1/2002, s. 9-10 [www.iir.cz] 14.5.2007

ŠEDIVÝ Jiří: *Irácká krize a bída diplomacie*, Bezpečnostní témata 1/2003, s. 3-4 [www.iir.cz] 14.5.2007

TAFT William H., Buchwald Todd F.: *Preemption, Iraq, and International Law*, in *The American Journal of International Law*, Vol. 97, No. 3. (Jul., 2003), pp. 557-563.

TŮMA Miroslav: *Nový strategický rámec vztahů USA s Ruskou Federací*, Bezpečnostní témata 1/2002, s. 5-6 [www.iir.cz] 14.5.2007

ZBOŘIL Zdeněk: *Národní bezpečnostní strategie USA*, Mezinárodní politika 1/2003, s. 11 – 13, ISN 0543-7962

